

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

14.27 חשוד או נאשם חולה נפש

תוכן עניינים

כללי 2

ניהול הליך פלילי בעניינו של נאשם חולה נפש – סקירה לפי שלבי ההליך ומדיניות התביעה 4

א. טרם הגשת כתב אישום – בדיקות פסיכיאטריות של החשוד בשלב החקירה 4

ב. הגשת כתב האישום ומעצר עד תום ההליכים 5

ג. כשירות לעמוד לדין 6

ד. סייג אי שפיות הדעת 10

ה. מעמדו של הפסיכיאטר המחוזי וחוות הדעת הפסיכיאטרית 12

ו. הוצאת צווים לפי סעיפים 15(א) ו-15(ב) לחוק 14

ז. הוועדות הפסיכיאטריות 16

ועדות "רגילות" 16

ועדות מיוחדות 19

ח. חידוש הליכים שהופסקו 20

נספחים 24

מטרתה של הנחיה זו היא להציג את המצב המשפטי העולה מהחוק והפסיקה בעניינם של חשודים או נאשמים חולי נפש וכן להתוות את מדיניות התביעה בנושאים הרלוונטים לטיפול בתיקים אלה.

חוק טיפול בחולי נפש, תשנ"א-1991 (להלן: "**החוק**") משתמש במונח "חולה נפש" ומשכך זה יהיה המונח שבו ייעשה שימוש במסגרת הנחיה זו, על אף שמקובל ונכון יותר להשתמש במונח "מתמודד נפש".

מפאת ריבוי סעיפי החיקוק הרלוונטיים, סעיפי החוק מובאים בנוסחם המלא, לפי השלבים בהליך, **בנספח א' להנחיה**.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

כללי

1. סעיפי החיקוק החלים בעניינו של נאשם חולה נפש והפסיקה שפירשה אותם, מגלמים איזון בין הצורך להגן על בטחון הציבור מפני מסוכנותו של הנאשם או החשוד חולה הנפש, הצורך להגן על חירותו והצורך לטפל בו ולשקמו.¹ הפגיעה בחירותו של חולה הנפש צריכה להיעשות באופן מידתי ולא מעבר לדרוש לצורך השגת תכליות אלה.
2. סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982 (להלן: "**חוק סדר הדין הפלילי**") עוסק בכשירותו של הנאשם לעמוד לדין ומתמקד במצבו הנפשי של הנאשם **בעת ההליך הפלילי**. סעיף 34 לחוק העונשין, תשל"ז-1977 (להלן: "**חוק העונשין**") עניינו הסייג המהותי לאחריות הפלילית והוא מתמקד במצב הנפשי של הנאשם **בעת ביצוע העבירה**. כל אחת מהוראות החוק האמורות מתמקדת בנקודה אחרת על ציר הזמן. ייתכן כי יימצא שנאשם היה אחראי למעשיו בעת ביצוע העבירה, אך אינו מסוגל לעמוד לדין ולהיפך, וייתכן שיימצא שהנאשם לא אחראי למעשיו וגם בלתי כשיר לעמוד לדין.
3. נאשם שנקבע כי אינו כשיר לעמוד לדין: ככלל, אם נקבע שהנאשם אינו כשיר לעמוד לדין **ההליכים יופסקו**. לכלל זה קיימים שלושה חריגים, אשר יובאו להלן בסעיפים 24 ו-26 ובהתקיימם יסתיים ההליך בזיכוי.²
- נאשם שנקבע כי אינו אחראי למעשיו: עד למתן פסק הדין ברע"פ 2675/13 **מדינת ישראל נ' וחנן** (להלן: "**הלכת וחנן**"),³ נאשם שחל בעניינו סייג אי השפיות, היה מוכרז כמי שאינו בר-עונשין.⁴ הלכת וחנן חידשה בכך שקבעה כי יש **לזכות** את הנאשם מחמת אי-שפיות. הפסיקה הדגישה, כי מדובר בחידוש **סמנטי בלבד** שעניינו באופן סיווגו של נאשם החוסה תחת סייג אי השפיות ואין לסיווג כזיכוי (להבדיל מקביעה שאינו בר-עונשין) משמעות מעשית.⁵
4. נאשם שנקבע כי אינו כשיר לעמוד לדין: בית המשפט **רשאי לצוות** על אשפוז או טיפול מרפאתי כפוי, לפי **סעיף 15(א)** לחוק. זאת, בתנאי שיש **ראיות לכאורה** לכך שהנאשם עשה את מעשה העבירה שבו הואשם, או שעשה מעשה עבירה אחר המבוסס על אותן עובדות או על עובדות דומות לעובדות שבכתב האישום.
- נאשם שזוכה מחמת אי שפיות לפי סעיף 34 לחוק העונשין: בית המשפט **יצווה** על אשפוז או טיפול מרפאתי לפי **סעיף 15(ב)** לחוק, ובלבד **שהנאשם עדיין חולה ונקבע כי ביצע את מעשה העבירה שבו הואשם**.

¹ רע"פ 2060/97 וילנצ'יק נ' הפסיכיאטר המחוזי מחוז תל-אביב, פ"ד נב(1) 697 (1998) (להלן: עניין וילנצ'יק).
² להרחבה בעניין אי כשירות דיונית, ראו סעיפים 17 – 28 להלן.
³ רע"פ 2675/13 **מדינת ישראל נ' וחנן** (נבו 2015.3.2).
⁴ בהתאם לפסיקת בית המשפט העליון בע"פ 2947/00 **מאיר נ' מדינת ישראל**, פ"ד נו(4) 636 (2002).
⁵ דנ"פ 1237/15 **מדינת ישראל נ' וחנן** (נבו 2015.5.7), שאומץ ברע"פ 8601/15 **אשקר נ' מדינת ישראל** (נבו 2015.5.17) (להלן: עניין אשקר). להרחבה בעניין סייג אי השפיות, ראו סעיפים 29 – 34 להלן.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

5. יודגש, כי צו לאשפוז כפוי או צו לטיפול מרפאתי כפוי **אינם עונש**⁶ ואינם תחליף למעצר. מטרתם לטפל בנאשם או בחשוד חולה הנפש ולהגן עליו ועל שלום הציבור.⁷ כיוון שאמצעים אלה פוגעים מטבע הדברים בחירותו של החולה, יש לעשות מאמץ לבחור באמצעי המגשים את המטרות האמורות, אשר פגיעתו בחירות הנאשם פחותה.

טבלה המתמצת את האמור בסעיפים 3-5 לעיל, מופיעה בנספח ב' להנחיה.

6. לאחר שבית המשפט הוציא צו אשפוז או צו לטיפול מרפאתי (בין אם מכח סעיף 15(א) ובין אם מכח 15(ב) לחוק) מובא עניינו של הנאשם לוועדה הפסיכיאטרית. הוועדה הפסיכיאטרית דנה בעניינו של הנאשם לפחות אחת לשישה חודשים, כל עוד הצו בתוקף.⁸ הוועדה מוסמכת להורות על חופשות מאשפוז בליווי או לא בליווי, על "המרת" צו אשפוז בצו לטיפול מרפאתי כפוי, וכן היא מוסמכת לשחרר מהאשפוז או מהטיפול המרפאתי הכפוי. על החלטות הוועדה יש זכות ערעור לבית המשפט המחוזי בשבתו כדן יחיד.⁹

7. סעיפים 21 ו-21א לחוק עוסקים באפשרות של חידוש הליכים בעניינו של נאשם שנמצא בלתי כשיר לעמוד לדין.¹⁰

(1) סעיף 21 לחוק, עוסק בסמכות היועץ המשפטי לממשלה להורות על **חידוש הליכים** במקרה של נאשם שהוצא בעניינו צו לפי סעיף 15(א) לחוק, וועדה פסיכיאטרית הורתה על **שחרורו מהצו** מכח סמכותה לפי סעיף 28(ב) לחוק.

(2) סעיף 21א לחוק, מאפשר ליועץ המשפטי לממשלה, בהתקיים התנאים המפורטים בסעיף, להגיש בקשה **לעיון חוזר** בהחלטה כי הנאשם, **שנמצא תחת צו לטיפול מרפאתי**, אינו כשיר לעמוד לדין. זאת, בין אם הנאשם נמצא בטיפול מרפאתי מלכתחילה מכח צו בית משפט לפי סעיף 15(א) לחוק, ובין אם הוא נמצא בטיפול מרפאתי בעקבות "המרת" צו אשפוז, על פי החלטת ועדה פסיכיאטרית, לפי סעיף 28(ב) לחוק.

⁶ דברי הסבר להצעת חוק טיפול בחולי נפש (תיקון מס' 9), התשע"ו – 2016, ה"ח 1025, 580.
⁷ לפירוט בדבר תקופת האשפוז או הטיפול המירבית, ראו סעיפים 46 – 47 להלן.
⁸ הוועדה רשאית לדון בעניינו של החולה המאושפז בכל עת אם ביקש זאת החולה או המנהל – סעיף 28(א) לחוק.
⁹ ס' 29(א) לחוק. לפירוט בדבר וועדות פסיכיאטריות, ראו סעיפים 51 – 69 להלן.
¹⁰ לפירוט בנושא חידוש הליכים, ראו סעיפים 70 – 76 להלן.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

ניהול הליך פלילי בעניינו של נאשם חולה נפש – סקירה לפי שלבי ההליך ומדיניות התביעה:

א. טרם הגשת כתב אישום – בדיקות פסיכיאטריות של החשוד בשלב החקירה

8. איסוף מידע על מצבו הנפשי של חשוד מהווה פעולת חקירה, שיש לבצע כאשר קיימת אינדיקציה לכך שהחשוד חולה נפש. כיוון שמדובר בפעולת חקירה כאמור, **ככל שקיימת עילת מעצר, לבית המשפט יש סמכות להאריך את המעצר לצרכי הערכה פסיכיאטרית**.¹¹

9. לבית המשפט יש סמכות להורות על בדיקת חשוד (עצור או משוחרר) המסרב לבדיקה פסיכיאטרית, וזאת **שלא במסגרת אשפוז** ואך ורק לצורך הערכת **כשירותו לעמוד לדין**.¹² בשלב זה, אין סמכות להורות על בדיקה כפויה לצורך בירור האחריות לביצוע המעשה.

10. בית משפט שהורה על מעצרו של חשוד והוא סבור שהוא חולה וזקוק לאשפוז, רשאי לקבוע כי המעצר ייעשה בבית חולים פסיכיאטרי או באגף פסיכיאטרי בבית הסוהר. לצורך כך, רשאי בית המשפט להורות על עריכת בדיקה פסיכיאטרית, בין באשפוז (לפי הודעת הפסיכיאטר המחוזי) ובין שלא באשפוז, ובלבד שמשך האשפוז לא יחרוג ממשך תקפו של צו המעצר.¹³

11. על החלטות בית המשפט להורות על בדיקה או אשפוז, כמפורט לעיל, יש זכות ערר.¹⁴

12. משהוגש כתב אישום, חוות הדעת הפסיכיאטרית שהתקבלה בעקבות בדיקתו של החשוד בשלב החקירה, היא בבחינת "חומר חקירה" על פי סעיף 74 לחוק סדר הדין הפלילי. משכך, יש להעביר את חוות הדעת להגנה עם הגשת כתב האישום.

כאשר מוגשת מטעם ההגנה בקשה לעיין בחוות הדעת **לפני הגשת כתב האישום**, יש לבחון האם היא כוללת מידע שהעברתו להגנה טרם הגשת כתב האישום עלול לפגוע בהמשך החקירה (לא פעם חוות הדעת כוללת גרסה של החשוד ביחס למיוחס לו, טענות לגבי גורמים מעורבים אחרים וכיוצ"ב) ובמקרים אלה להתנגד למסירתו.¹⁵ עם זאת, מקום בו מדובר בחשוד הנמצא במעצר וחוות הדעת כוללת התייחסות הנוגעת למצבו הנפשי באופן המשליך על שאלת מעצרו, יש למסור את הדברים להגנה, בין אם בדרך של מסירת חוות הדעת במלואה (אם זו אינה כוללת מידע שמסירתו עלולה לפגוע בהמשך החקירה) ובין אם בדרך של מסירת

¹¹ בש"פ 92/00 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(4) 240 (2000) (להלן: בש"פ 92/00).

¹² ס' 17 לחוק.

¹³ ס' 16 לחוק, החל גם על נאשמים – ר' סעיף 15 ובש"פ 92/00, לעיל הע"ש 11.

¹⁴ ס' 19 לחוק.

¹⁵ בהקשר זה ראו את בש"פ 909/05 ג'אבר נ' מדינת ישראל (נבו 27.5.05), שם הובעה עמדה שונה, אך מדובר בדעת יחיד שאינה בגדר הלכה מחייבת. ככל שעולות טענות בהקשר זה, יש לשים לב לכך שסעיף 35(י"א) לחוק מקנה לחולה זכות לקבל מידע רפואי בקשר למצבו והמידע יימסר לו על פי שיקול דעתו של הרופא. גם סעיף 42(ב) לחוק, הקובע שסעיף הסודיות לא בא לאסור על רופא למסור מידע על מצבו של החולה, אינו עומד בסתירה להנחיה זו שכן מדובר במידע רפואי וממילא החובה למסורו מוטלת על הגורמים הרפואיים ולא על המשטרה או התביעה.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

פראפרזה: 16

ב. הגשת כתב האישום ומעצר עד תום ההליכים

13. על דרך העיקרון, חייב עניינו של חולה הנפש, שנאספו בעניינו ראיות מספיקות להעמדה לדין, להידון בבית המשפט. זאת כמובן בכפוף לבחינת מכלול נסיבות העניין ובפרט בשים לב לאינטרס הציבורי לכפות על הנאשם טיפול במסגרת צו לאשפוז או לטיפול מרפאתי כפוי. משכך, גם כאשר בתיק החקירה יש חוות דעת מטעם הפסיכיאטר המחוזי (המקובלת על התביעה), ממנה עולה כי החשוד לא היה אחראי למעשיו, יוגש כתב אישום.¹⁷ זאת, על אף שספק אם קיימת במקרה זה "אפשרות סבירה להרשעה". תכליתו של ניהול הליך פלילי במקרה כזה, היא להגן על הציבור, בין היתר, באמצעות אשפוז של הנאשם, או טיפול מרפאתי כפוי. יש לתת את הדעת לכך שניהול הליך פלילי כנגד חולה נפש המבצע עבירות, מספק הגנה משמעותית יותר לשלום הציבור מאשר אשפוזו מכח הוראת אשפוז של הפסיכיאטר המחוזי במסגרת סעיף 9 לחוק. כמו כן, לקיומו של הליך פלילי, אף אם מסתיים בזיכוי הנאשם מחמת אי שפיות, יש השלכות: הן לעניין הרישום הפלילי, והן מבחינת האפשרות להוציא נגד הנאשם צו פיקוח מכח חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, התשס"ו-2006 (להלן: "**חוק הגנה על הציבור**") והן עבור נפגע העבירה.

14. כשמצבו הנפשי של החשוד לא מאפשר לקבל ממנו גרסה סדורה במסגרת חקירתו, אך התשתית הראייתית מלמדת על סיכוי סביר להרשעה גם ללא קבלת גרסתו, ככלל יש להגיש נגדו כתב אישום. ככל שמצבו של הנאשם ישתפר בהמשך, ניתן יהיה לשקול לחקור אותו שוב.¹⁸

15. בית המשפט מוסמך להורות על מעצרו של נאשם חולה נפש במסגרת אשפוז – בין בבית חולים שיקבע הפסיכיאטר המחוזי ובין באגף הפסיכיאטרי של בית הסוהר – וזאת בהתקיים התנאים המצטברים הבאים:¹⁹

(א) קיימות ראיות לכאורה לביצוע העבירות המיוחסות בכתב האישום, יש עילת מעצר ולא ניתן להסתפק בחלופת מעצר.

(ב) בית המשפט סבור על פי ראיות שהובאו לפניו כי העצור חולה ומצבו מצריך אשפוז.²⁰

(ג) התקבלה חוות דעת פסיכיאטרית בעניינו של הנאשם.

בית המשפט מוסמך להורות על בדיקה לצורך עריכת חוות הדעת, ואם הפסיכיאטר המחוזי סבור שיש לערוך אותה בתנאי אשפוז, רשאי בית המשפט להורות על כך.

¹⁶ יובהר כי בשלב המעצר לצרכי חקירה, ההגנה רשאית לחקור את מגיש הבקשה להארכת המעצר גם בנושא חוות הדעת. אך כמו ביחס לשאר חומר החקירה, לתביעה מסור שיקול הדעת בשאלה מה למסור להגנה ומה לחסות ממנה בשלב זה. במהלך הדיון, בית המשפט מעיין בכלל החומר ומהווה גורם מבקר ומפקח בהקשר זה.

¹⁷ בשי"פ 2305/00 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(4) 289 (2000).

¹⁸ בהתאם להנחיית פרקליט המדינה 6.11 "השלמת חקירה לאחר הגשת כתב אישום" (14.1.2021).

¹⁹ ס' 16(א) ו-16(ב) לחוק. סעיפים אלה חלים גם ביחס לחשודים, ר' סעיף 10 לעיל.

²⁰ ראיות לעניין זה יכולות להיות מובאות על ידי התביעה, ההגנה, או ביוזמת בית המשפט.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

יש לשים לב לכך שככלל צו לפי סעיף 16 לחוק יינתן כשהחולה מיוצג ובנוכחות סניגורו.²¹

16. נפסק, כי במסגרת בחינת קיומן של ראיות לכאורה, ייבחנו הן הראיות במישור המעשה והן הראיות במישור העושה – חוות הדעת הפסיכיאטרית וראיות נוספות למצב הנפשי. עם זאת, חוות דעת התומכת בזיכוי מחמת אי שפיות, לא תוביל בהכרח לשחרורו של נאשם מסוכן. בשונה מזיכוי רגיל, לזיכוי מחמת אי שפיות יכולות להיות תוצאות שיש בהן כדי לשרת את אינטרס ההגנה על הציבור – צו אשפוז או צו לטיפול מרפאתי כפוי. לפיכך, גם במקרה בו יש חוות דעת התומכת בזיכוי מחמת אי שפיות, עשויה להיות הצדקה להורות על מעצר וזאת מבלי להתעלם מההסתברות לזיכוי. אפשרות זו תבוא לידי ביטוי הן באופן ביצוע המעצר (בבית חולים או באגף פסיכיאטרי, ככל שהדבר נדרש) והן במידת הנכונות להסתפק בחלופת מעצר הולמת. ככל שהסיכוי שההליך יסתיים בזיכוי גבוה יותר, כך יש להימנע, במידת האפשר, ממעצר "רגיל" של נאשם שיש עילה למעצרו. החלופות שלהן יש להעניק את המשקל הרב ביותר הן **מעצר בתנאי אשפוז**, ככל שנדרש אשפוז, או **חלופת מעצר שתאיין את המסוכנות** או את עילות המעצר האחרות, אם אין צורך באשפוז. ניתן להתנות שחרור לחלופה בתנאים, וביניהם מתן טיפול תרופתי במקרה שבו הפחתת המסוכנות תלויה בנטילת תרופות.²² לצד האמור, יתכנו מצבים שבהם לא יהיה מנוס מלעצור נאשם שאינו זקוק לאשפוז, ולו כשלב ביניים עד למציאת חלופה הולמת.²³

ג. כשירות לעמוד לדין

17. לפי לשון החוק,²⁴ נאשם אינו כשיר לעמוד לדין בהתקיים שני תנאים מצטברים :
(א) בית המשפט סבור, על סמך ראיות שהובאו בפניו, שהנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין.
(ב) חוסר מסוגלותו של הנאשם לעמוד לדין נובע מהיותו חולה נפש (קשר סיבתי).
18. במסגרת בחינת כשירות לעמוד לדין, בית המשפט יבחן האם הנאשם מסוגל לתפקד באופן שיאפשר לו להתגונן נגד ההאשמה ולקחת חלק פעיל בהליך ; האם מבין את פשר ההליכים המתנהלים נגדו ואת האישומים המיוחסים לו ; האם מזהה את בעלי התפקידים השונים;²⁵ האם מסוגל לייפות את כוחו של עורך דין שיפעל בשמו ולתקשר עמו וכו'.²⁶ די בהבנה **בסיסית** של הנאשם את ההליך המשפטי המתנהל נגדו.²⁷
19. הנטל להוכיח טענת היעדר כשירות דיונית הוא על הנאשם. בע"פ 7535/17 **בקשי דורון נ'**

²¹ ס' 18 לחוק.

²² התניה כאמור מחייבת את הסכמת הנאשם ר' סעיף 48(א) לחוק סדר הדין הפלילי.

²³ בש"פ 90/18 **מדינת ישראל נ' פלוני** (נבו 13.2.18).

²⁴ ס' 15(א) לחוק.

²⁵ ע"פ 7535/17 **בקשי דורון נ' מדינת ישראל**, פס' 7 לפסק הדין של כב' השופט הנדל (נבו 25.5.21).

²⁶ ראו למשל ע"פ 7492/07 **חגי' נ' מדינת ישראל**, פס' 19 לפסק הדין של כב' השופט עמית (נבו 28.10.09).

²⁷ ע"פ 7924/07 **פלוני נ' מדינת ישראל**, פס' 57 לפסק הדין של כב' השופט דנציגר (נבו 5.5.08).

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

מדינת ישראל נפסק, בדעת רוב, כי די בכך שהנאשם יעורר **ספק סביר** בכך שאינו מסוגל לעמוד לדין.²⁸

20. כדי לקבוע האם נאשם כשיר לעמוד לדין, יש להיעזר בחוות דעת מטעם הפסיכיאטר המחוזי. חוות הדעת אינה ראייה מכריעה שעל פיה בלבד תתקבל הכרעת בית המשפט והיא אינה מחייבת את בית המשפט או את הצדדים. ההחלטה האם נאשם כשיר לעמוד לדין אם לאו, היא שאלה משפטית ולא רפואית. "מחלת נפש", במובן הרפואי-פסיכיאטרי, לא בהכרח תשלול את יכולתו של נאשם לעמוד לדין. ההכרעה בדבר הכשירות הדיונית, תתקבל על בסיס מכלול הנתונים ובכלל אלה התרשמותו הבלתי אמצעית של בית המשפט ממצבו של הנאשם, מיכולתו לתפקד באופן שמאפשר לו להתגונן נגד ההאשמה ולקחת חלק פעיל בהליך המשפטי, להבין את פשר ההליך ולתקשר עם סניגורו. כיוון שחוות הדעת אינה מחייבת כאמור, כאשר התביעה אינה מסכימה עמה, היא רשאית להחליט לחקור את עורך חוות הדעת ולנסות לקעקע את ממצאיה (וראו לעניין זה סעיפים 40 - 42 להלן).

21. נאשם שנקבע כי אינו כשיר לעמוד לדין, יופסקו ההליכים נגדו ולבית המשפט סמכות להוציא צו המורה על אשפוזו או על מתן טיפול מרפאתי כפוי לפי סעיף 15(א) לחוק. הסמכות ליתן צו היא סמכות שבשיקול דעת, המותנית בקיומן של **ראיות לכאורה** לכך שהנאשם עשה את מעשה העבירה שבו הואשם, או מעשה עבירה אחר המבוסס על אותן עובדות, או על עובדות דומות לעובדות כתב האישום.²⁹ לפיכך, על התובע להגיע לדיון העוסק בשאלת מסוגלותו של נאשם לעמוד לדין, כשהוא ערוך לטעון גם בעניין קיומן של ראיות לכאורה. ויודגש, כי אף אם הסניגור הסכים לקיומן של ראיות לכאורה **לעניין המעצר**, הוא רשאי לחלוק על קיומן של ראיות לכאורה **לעניין האשפוז** (ולחיפך). לעניין "מעשה עבירה אחר" נפסק, שככל שההגנה טוענת שיהיה נכון להוציא צו לפי עבירה אחרת מזו שיוחסה בכתב האישום, הטענה תתקבל רק כשהנסיבות העובדתיות מלמדות **במובהק** שסעיף העבירה שבחרה התביעה איננו הסעיף המתאים.³⁰

22. במסגרת בחינתן של הראיות לכאורה, ככל שמדובר במי שהיה חולה נפש בעת ביצוע העבירה, בחינת היסוד הנפשי תיעשה באמצעות בדיקת עובדות המקרה. קרי: לא חדירה לנבכי נפשו של הנאשם, אלא בחינת העובדות שהוכחו לכאורה, אשר מהן יילמד היסוד הנפשי.³¹ יש לפרש את הביטוי "יש ראיות לכאורה כי הנאשם עשה את מעשה העבירה" כמתייחס **לראיות**

²⁸ בפס' 29 לפסק הדין של כב' השופט הנדל מניח בית המשפט כי אין בקביעתו בדבר מידת ההוכחה כדי להגדיל משמעותית את שיעור קבלת הטענה. זאת משני טעמים עיקריים: (1) לא נמצא בפסיקה מקרה נוסף של אדם שהצליח להוכיח טענת אי כשירות דיונית ברמת ספק סביר, אך לא ברמת מאזן הסתברויות. (2) לא בקלות תתקבל טענת אי כשירות דיונית: ספק סביר לא נוצר מעצם טענת הנאשם לאי כשירות, או כיוון שהוגשה חוות דעת תומכת מטעמו – בית המשפט יכנס לעובי הקורה ויכריע תוך הנמקה ראויה.

²⁹ ס' 15(א) לחוק.
³⁰ ע"פ 2531/19 פלונית נ' מדינת ישראל, פס' 11, 13-14 לפסק הדין של כב' השופט הנדל (נבו) 26.5.21 (להלן: עניין פלונית).

³¹ שם, בפס' 13 לפסק הדין של כב' השופט הנדל.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

הנוגעות אך ורק ליסוד הפיזי שבעבירה. המעשה הוא שמלמד על טיב העבירה.³² במקרים חריגים, כשהיסוד הפיזי מתאים **באותה המידה** למספר עבירות, יינתן צו ביחס לעבירה הפחות חמורה.³³

23. החלטה לפיה הנאשם אינו כשיר לעמוד לדין היא החלטה המסיימת את ההליך, ומשכך, היא מהווה פסק דין שיש עליו זכות ערעור.³⁴ ככל שנקבע, כי הנאשם כשיר לעמוד לדין, זו החלטת ביניים בהליך פלילי – הנאשם יוכל להשיג עליה רק במסגרת ערעור על פסק הדין.

24. כאמור לעיל, ככלל, התוצאה של קביעה לפיה נאשם אינו כשיר לעמוד לדין, היא הפסקת הליכים. אולם, סעיף 170(א) לחוק סדר הדין הפלילי קובע, שאם הסניגור מבקש מבית המשפט לברר את אשמתו של הנאשם, בית המשפט יעשה כן. בית המשפט רשאי להחליט לברר את אשמתו גם ביוזמתו (ללא בקשה) וזאת מטעמים מיוחדים שיירשמו. תכלית בירור האשמה לפי סעיף 170(ב) לחוק סדר הדין הפלילי, היא לבדוק **האם הנאשם זכאי שלא מחמת היותו חולה נפש**. חשוב להדגיש כי בירור האשמה ייעשה רק לתכלית האמורה. נפסק, כי **אין לערוך בירור אשמה לצורך שינוי סעיף העבירה**.³⁵ תכלית האפשרות לבירור האשמה היא שאין לזקוף לחובת הנאשם את העדר יכולתו לנהל את משפטו. יש לאפשר לו, ככל שיש בידו לעשות כן, לנקות עצמו מאשמה. שהרי אם הנאשם אינו אשם מעיקרא, אין הצדקה לנקוט בהליכים נגדו, לרבות הוצאת צו אשפוז במסלול הפלילי.³⁶ מטבע הדברים, היכולת לברר את אשמתו של הנאשם נפגעת כאשר הוא אינו מסוגל לקחת חלק בהליך. אולם ניתן לעשות זאת כשקיימות ראיות המלמדות על העדר אשמה והן אינן תלויות בעדותו של הנאשם ואינן מצריכות את מעורבותו, לדוגמא: ראיות לכך שהנאשם היה במקום אחר, שמתקיים בעניינו סייג אחר לאחריות פלילית או שכלל אין ראיה המסבכת את הנאשם בביצוע העבירה.³⁷

הליך בירור אשמה כאמור, יכול להיגמר רק באחת משתי התוצאות הבאות:
(א) **זיכוי** – אם לאחר הליך בירור האשמה מצא בית המשפט כי הנאשם זכאי שלא מחמת היותו חולה נפש.³⁸

(ב) **הפסקת הליכים** – אם לאחר הליך בירור האשמה מצא בית המשפט כי הנאשם אינו זכאי

³² שם, בפס' 12–13 לפסק הדין של כב' השופט הנדל; ע"פ 3083/17 פלוני נ' מדינת ישראל (נבו 14.8.18) (להלן: ע"פ 3083/17).

³³ שם, בפס' 23 לפסק הדין.

³⁴ לעניין זה, ר' החלטתו של כב' הרשם י' מרזל, בע"פ 2393/06 חמוד נ' מדינת ישראל (נבו 22.6.06), שם נדונה שאלת זכותו של נפגע העבירה לערער על החלטה שלא לחדש הליכים כנגד נאשם שהופסקו נגדו ההליכים על רקע אי כשירות לעמוד לדין. בהערת אגב, צוין שם כי "ממילא זכות הערעור על החלטת בית המשפט המחוזי להפסיק את ההליכים מסורה בנסיבות המקרה למאשימה או לנאשם, ולא למבקשת". ניתן ללמוד על קיומה של זכות ערעור על החלטה לפיה נאשם אינו כשיר לעמוד לדין גם מהסמכות הקבועה בסעיף 15(ו) לחוק לערער על צווי אשפוז או על צווים לטיפול מרפאתי כפוי. אם יש זכות ערעור על מתן צו, המתבסס על הקביעה לפיה הנאשם אינו כשיר לעמוד לדין, מקל וחומר ניתן להסיק את זכות הערעור אף על עצם ההחלטה להפסיק את ההליכים.

³⁵ עניין פלונית, לעיל ה"ש 30, בפס' 9 לפסק הדין של כב' השופט הנדל המפנה גם לע"פ 129/87 מצרי נ' מדינת ישראל, מא(3) 694 (1987) (להלן: עניין מצרי).

³⁶ דברי ההסבר לס' 6 בהצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 3), התשל"ב-1972, ה"ח 1015.

³⁷ בד"ץ 18/86 קיסלר נ' מדינת ישראל, פ"ד מ(3) 443 (1986), נפסק כי אם יש מקצת ראיות המצביעות על אשמתו של הנאשם, יש להפסיק את ההליכים נגדו.

³⁸ שם; עניין מצרי, לעיל ה"ש 35.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

(שלא מחמת היותו חולה נפש). במצב דברים זה, קיימת אפשרות לחדש את ההליכים אם וכאשר יחול שיפור במצבו של הנאשם והוא יוכל לקחת חלק בדין.

צו אשפוז או צו לטיפול מרפאתי שהוצא בהתאם לסעיף 15(א) לחוק, יישאר בתוקף עד לתום הברור, ככל שבית המשפט החליט לברר את אשמתו של הנאשם כאמור.

25. ככלל, כאשר עולה טענה לפיה הנאשם אינו כשיר לעמוד לדין וגם אינו אחראי למעשיו, והתביעה חולקת על שתי הטענות, יש לבקש כי במהלך שמיעת ההוכחות, אשר מטבע הדברים יתמקדו במצבו הנפשי של הנאשם, יתבררו שתי השאלות **במקביל**.

26. קביעה כי נאשם אינו כשיר לעמוד לדין תביא להפסקת הליכים ולא לזיכוי מחמת אי-שפיות, גם כאשר הנאשם טוען, במקביל, כי אינו אחראי למעשיו. עם זאת, הפסיקה קבעה **שני חריגים** אשר בהתקיים אחד מהם, יזוכה מחמת אי שפיות נאשם שנקבע לגביו כי הוא אינו כשיר לעמוד לדין:

(א) כאשר הנאשם הפך לבלתי כשיר לעמוד לדין לאחר תום שמיעת הראיות ולפני מתן הכרעת הדין, יכול ההליך להסתיים בזיכוי מחמת אי שפיות, אם בית המשפט השתכנע כי הנאשם עשה את מעשה העבירה וחל בעניינו הסייג לאחריות.³⁹

(ב) בהתקיים שלושת התנאים **המצטברים** הבאים:⁴⁰

- (1) בעניינו של הנאשם יש חוות דעת פסיכיאטרית הקובעת שהוא גם לא היה אחראי למעשיו וגם לא כשיר לעמוד לדין וזו מקובלת על התביעה אשר אינה חולקת עליה.
- (2) הסניגור מצהיר כי הנאשם עשה את מעשה העבירה, לאחר שבחן היטב את חומר הראיות, את האינטרס של הנאשם שהוא מייצג, והוא מודע להשלכות של זיכוי מחמת אי שפיות.⁴¹
- (3) בית המשפט עיין בחומר החקירה והגיע למסקנה כי הנאשם עשה את מעשה העבירה.

27. תובע יתן את הסכמתו לזיכוי מחמת אי שפיות של נאשם שאינו כשיר לעמוד לדין (בהתאם לחריג שבס"ק (ב) לעיל), רק בהתקיים התנאים להלן:

(א) מסקנת חוות הדעת הפסיכיאטרית מתיישבת עם הראיות בתיק ועם נסיבות ביצוע העבירה ועולה בקנה אחד עם ההיסטוריה הרפואית של הנאשם והמסמכים הרפואיים בתיק החקירה.

(ב) ברור, כבר בשלב זה, כי לא יהיה מקום להגיש בהמשך, אם וכאשר הנאשם יהיה כשיר לעמוד לדין, בקשה לחידוש הליכים בעניינו.

³⁹ ע"פ 9078/09 פלוני נ' מדינת ישראל (נבו 24.5.11).

⁴⁰ עניין **אשקר**, לעיל ה"ש 5.

⁴¹ לזיכוי מחמת אי שפיות עלולות להיות השלכות, בין היתר, לגבי הרישום הפלילי; אפשרות הוצאת צו אשפוז או צו לטיפול מרפאתי כפוי; בעבירות מין זיכוי מסוג זה מקנה סמכות לתת צו פיקוח מכוח חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין תשס"ו-2006; השלכות במקרה של תביעה אזרחית; סטיגמה חברתית.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

(ג) ההסכמה אושרה על ידי פרקליט המחוז או משנהו, ואם מדובר בתיק של התביעה המשטרית, אושרה על ידי ראש יחידת התביעה או סגנו.
הסכמה כאמור תגובש רק לאחר שהתובע יודא כי הסניגור מוכן להצהיר שהנאשם עשה את מעשה העבירה כאמור בסעיף 26(ב) לעיל⁴² והיא יכולה להינתן בכל שלב לאחר המשפט, לרבות לאחר שמיעת חלק מהראיות.

28. כאשר נאשם שנקבע כי אינו כשיר לעמוד לדין מזוכה מחמת אי שפיות בהסכמת התביעה, התובע יעמוד על כך שבית המשפט יקבע בפסק הדין שהנאשם עשה את מעשה העבירה.

ד. סייג אי שפיות הדעת

29. סעיף 34 לחוק העונשין קובע שלושה תנאים **מצטברים** לתחולת הסייג של אי-שפיות:
(א) בשעת המעשה היה הנאשם חולה ב"מחלה שפגעה ברוחו". הפסיקה פירשה בצמצום את המונח "מחלת נפש". נקבע, כי הדגש הוא על עצמת הסימפטומים ולא על האבחנה המדויקת. על מנת שיחול הסייג, נדרשת **פגיעה קשה** בכושר השיפוט, או בתפיסת המציאות של הנאשם. התנאי הראשון יתקיים רק אם **מחלת נפש** עומדת בבסיס המצב של היעדר היכולת הממשית להבין את המעשה או להימנע ממנו. מי שמבצע עבירה כשהוא נמצא במצב פסיכוטי, הנובע משימוש בסמים או באלכוהול, לא מתקיים בעניינו תנאי זה, ועניינו ייבחן בהתאם להוראות סעיף 34 לחוק העונשין.⁴³
(ב) בעת ביצוע העבירה היה הנאשם חסר יכולת של ממש להבין את מהות מעשיו, את הפסול בהם או להימנע מעשייתם. נפסק כי "חוסר יכולת של ממש" אין פירושו שלילה מוחלטת של היכולת להבין את הפסול שבמעשה או להמנע מביצוע המעשה, אלא **גריעה ממשית ממנה**, פגיעה מסיבית ועמוקה ביכולת ההבנה או הרציה.⁴⁴
(ג) קיים קשר סיבתי בין התנאי הראשון לתנאי השני, כלומר: חוסר יכולתו של הנאשם להבין את הפסול שבביצוע העבירה או להימנע מעשייתה, נבע ממחלת הנפש.⁴⁵

30. קיימת חזקה, הניתנת לסתירה, לפיה סייג אי שפיות הדעת לא חל.⁴⁶ על נאשם המבקש לסתור את החזקה, לעורר ספק סביר בכך **שכל אחד משלושת התנאים** המנויים לעיל חל בעניינו ועל התביעה הנטל לשלול זאת מעל לכל ספק סביר (מקום בו הובאו ראיות המבססות ספק סביר כי מתקיים הסייג).⁴⁷

⁴² השוו למשל לע"פ 3083/17, לעיל ה"ש 32. כך למשל, אם ב"כ הנאשם לא מתכוון להצהיר כי הנאשם ביצע את מעשה העבירה, או מתנגד להגשת חומר הראיות לבית המשפט, אין מקום לשקול הסכמה כאמור.

⁴³ רע"פ 6382/11 קאדריה נ' מדינת ישראל, פ"ד סו(2) 584 (2013).

⁴⁴ ע"פ 8287/05 בחטודה נ' מדינת ישראל, פס' 14 לפסק הדין של כב' השופט עמית (נבו 11.8.11).

⁴⁵ ראו למשל ע"פ 8220/02 ברוכים נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(5) 724, 732 (2004); ע"פ 10166/09 פלונית נ' מדינת ישראל, פס' 21 לפסק הדין של כב' השופטת ארבל (נבו 11.10.10).

⁴⁶ ס' 34 לחוק העונשין.

⁴⁷ ס' 34(ב) לחוק העונשין.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

31. הכרעה כי הנאשם זכאי מחמת אי שפיות, מחייבת קביעה לפיה הוא עשה את מעשה העבירה. כך עולה מסעיף 15(ב) לחוק ומההלכה שנפסקה בעניין **אשקר**.⁴⁸

32. על מנת לקבוע האם חל סייג אי השפיות, יש להיעזר בחוות דעת מטעם הפסיכיאטר המחוזי. כמפורט בסעיף 20 לעיל, לעולם בית משפט הוא הפוסק בשאלת תחולת הסייג. חוות הדעת הפסיכיאטרית היא אחת מהראיות המלמדות על מצבו הנפשי של הנאשם, אולם למצב הנפשי יש בדרך כלל אינדיקציות משמעותיות נוספות. כך, למשל, ניתן ללמוד על מצבו הנפשי של הנאשם מנסיבות ביצוע העבירה, מהתנהלותו בחקירה, מתוכן גרסתו, מההיסטוריה הרפואית שלו, מעדויות קרוביו ועוד.

כאמור, צד שאינו מסכים עם חוות הדעת, רשאי לנסות לקעקע את ממצאיה (וראו לעניין זה סעיפים 40 - 42 להלן). החלטת התובע אם לאמץ את מסקנות חוות הדעת, תתקבל לאחר בחינה מדוקדקת של חוות הדעת, במסגרתה יבדוק התובע, בין היתר, האם היא מתיישבת עם הראיות בתיק ועם נסיבות ביצוע העבירה ועולה בקנה אחד עם ההיסטוריה הרפואית של הנאשם והמסמכים הרפואיים בתיק החקירה.

33. קביעה לפיה הנאשם זכאי מחמת אי שפיות, מקימה סמכות להורות על אשפוז, או על טיפול מרפאתי כפוי מכח סעיף 15(ב) לחוק. לפי לשון הסעיף, **אין לבית המשפט שיקול דעת והוא חייב להוציא צו שכזה**, אולם תנאי להוצאת הצו הוא שהנאשם "עדיין חולה" (ור' לעניין זה סעי' 5 להנחיה לעיל).

גם נאשם המצוי ברמיסיה (הפוגה) ממחלתו, יכול להיחשב כמי ש"עדיין חולה". השאלה האם הנאשם "עדיין חולה" תשתנה ממקרה למקרה והיא תיעשה בשים לב לתכלית החוק – קרי: מניעת סכנה לציבור על רקע מחלת נפש של נאשם שביצע עבירה.⁴⁹ בית המשפט בבואו לקבוע האם הנאשם "עדיין חולה", יביא בחשבון בין היתר, את טיב המחלה; עצמת הסימפטומים ותנודתיות הסימפטומים של המחלה בעבר; אשפוזים וטיפולים קודמים; נטייה להפסקת טיפול ביוזמת הנאשם; הסביבה בה נמצא הנאשם ועד כמה מדובר בסביבה תומכת המאפשרת פיקוח עליו; חומרת העבירה ונסיבותיה; התקופה שחלפה מאז ביצוע העבירה ותקופת הרמיסיה.

34. זיכוי מחמת אי שפיות מהווה "פרט רישום", ומשכך יופיע במרשם הפלילי.⁵⁰ כמו כן, קיימת סמכות להוציא בעניינו של נאשם שזוכה מביצוע עבירת מין מחמת אי שפיות, צו פיקוח מכח חוק ההגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין תשס"ו-2006, ויש מקום לבקש לעשות כן במקרים המתאימים.⁵¹ הרציונל מאחורי הסדר זה, הוא שאין המדובר בזיכוי רגיל, אלא

⁴⁸ עניין **אשקר**, לעיל הי"ש 5.

⁴⁹ רע"פ 966/17 פלוני נ' מדינת ישראל (נבו 28.12.17) (להלן: ע"פ 966/17).

⁵⁰ ס' 3(8) לחוק המידע הפלילי ותקנת השבים, התשע"ט-2019.

⁵¹ הגדרת "הורשע" בס' 2 לחוק הגנה על הציבור הינה "לרבות נאשם שבית המשפט קבע כי ביצע את העבירה, או שבית המשפט מצא כי עשה את מעשה העבירה לפי סעיף 15(ב) לחוק טיפול בחולי נפש. יש לשים לב כי לא ניתן להוציא צו פיקוח כאמור כנגד נאשם שהחליך נגדו הופסק לפי סעיף 15(א).

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

- בזיכוי שקדמה לו קביעה כי הנאשם עשה את מעשה העבירה. משכך, הוכיח הנאשם בהתנהגותו, כי נשקף ממנו סיכון לביצוע עבירות.
- ה. מעמדו של הפסיכיאטר המחוזי וחוות הדעת הפסיכיאטרית
35. הפסיכיאטר המחוזי (להלן: "הפסיכיאטר") הוא עד מומחה מטעם בית המשפט.⁵² סמכויותיו של הפסיכיאטר לעניין ההליך הפלילי, מעוגנות בחוק. על התובע להקפיד על כך שבקשה למתן חוות דעת מטעם הפסיכיאטר המחוזי או הסכמתו לבקשה כזו מטעם ההגנה, ייעשו רק באותם מקרים בהם החוק מסמך את הפסיכיאטר המחוזי ליתן את חוות דעתו ואין מקום לחרוג מכך, גם לא בהסכמת ההגנה.
36. לצורך כתיבת חוות הדעת, יעביר התובע לפסיכיאטר המחוזי כל חומר עובדתי רלוונטי והסניגור רשאי להוסיף עליו. ככלל, על התובע להעביר לפסיכיאטר חומר חקירה שיש בו כדי לסייע בבירור מצבו הנפשי של הנאשם בזמן ביצוע העבירה או סמוך לו. בכלל זאת: היסטוריה רפואית, חוות דעת קודמות, עדויות רלוונטיות וחקירות הנאשם, לרבות תיעוד חקירות הנאשם ככל שקיים.
37. בטרם גובשה חוות דעת סופית מטעם הפסיכיאטר, התובע לא יפנה אליו ישירות. אין באמור כדי לפגוע במסירת חומרים לצורך גיבוש חוות הדעת כמפורט בסעיף 36 לעיל. בשלב זה, ככל שיש צורך בכך, רשאים הצדדים לפנות לפסיכיאטר המחוזי בכתב באמצעות בית המשפט, תוך מסירת העתק הפניה לצד שכנגד.
38. לאחר שחוות הדעת הפסיכיאטרית הוגשה לבית המשפט, ככל שהתובע סבור שיש בכך טעם, ניתן להעביר לפסיכיאטר המחוזי בקשת הבהרה בכתב, באישור בית המשפט. ככלל, תובע יבקש הבהרה במקרה בו חוות הדעת אינה ברורה דיה, אינה מתיישבת עם הפסיקה, או מקום בו הפסיכיאטר לא נתן את דעתו לחומר הראיות או למסמכים רפואיים העשויים לשפוך אור על מצבו הנפשי של הנאשם – בין אם כאלה שנמסרו לפסיכיאטר המחוזי ובין אם מסמכים חדשים. הבקשה תיוחד ותוגבל להפניית תשומת לבו של הפסיכיאטר למסמכים הנ"ל. כמו כן, ככל שיש בכך צורך, ניתן לבקש מהפסיכיאטר להבהיר את חוות דעתו, או לחדדה.
- אם לאחר הגשת חוות דעתו של הפסיכיאטר לבית המשפט, ניתנה חוות דעת נגדית, ברשות בית המשפט יש להעבירה להתייחסות הפסיכיאטר, על מנת שישוּב וישקול את עמדתו, או שישלים את חוות דעתו באופן שתתייחס לחוות הדעת הנגדית.
- כשהתביעה מאמצת את חוות הדעת, אין צורך להוסיף את הפסיכיאטר לרשימת העדים, אך יש להודיע לבית המשפט, בהזדמנות הראשונה, שבכוונת התביעה לזמנו כעד מטעמה.

⁵² משרד המשפטים דין וחשבון ועדת שניט לבחינת תפקידו ומעמדו של הפסיכיאטר המחוזי ס' 5.1 (2000).

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

39. כאשר מתעוררת מחלוקת בין התביעה להגנה, באשר להתקיימותו של סייג אי השפיות ו/או באשר לשאלת הכשירות לעמוד לדין, הרי שלרוב עמדת הפסיכיאטר המחוזי תצדד באחת העמדות. במצב דברים זה, אין מניעה כי הצד שבעמדתו תומך הפסיכיאטר, יפגש עימו לפני העדתו, באישור בית המשפט. ריאיון מקדים של התביעה עם הפסיכיאטר המחוזי בטרם עדותו (ככל שהתביעה מבקשת לאמץ את חוות דעתו) חשוב הן לתביעה והן לפסיכיאטר עצמו, המבקש להיערך לדיון ולהבהיר את עמדתו המקצועית בבית המשפט בדרך הטובה ביותר. הריאיון יאפשר לתובע ללבן מול הפסיכיאטר את הנושאים העולים בחוות הדעת, להבין מושגים רפואיים מקצועיים, לברר את מידת הוודאות של מסקנותיה ולבחון טענות המועלות נגדה, הכל כדי להציג טיעונים נכונים לבית המשפט ולסייע לו במלאכתו להגיע לחקר האמת. על הראיון יחולו הכללים המפורטים בהנחיית פרקליט המדינה 7.13 "ראיון עד" בשים לב לכך שמדובר בעד מומחה. יובהר, כי אין באמור לעיל כדי לשנות ממעמדו של הפסיכיאטר המחוזי כעד מטעם בית המשפט. לפיכך, ככל שברצונו של הצד שבעמדתו מצדדת חוות הדעת להפגש עם הפסיכיאטר כאמור, יגיש בקשה מתאימה לבית המשפט, טרם המפגש עם הפסיכיאטר.

40. אם חוות דעתו של הפסיכיאטר אינה נראית מבוססת דיה, או שהיא אינה נכונה לדעת התובע (עובדתית או משפטית), ניתן לבקש מבית המשפט להזמין את הפסיכיאטר לשם חקירתו. בטרם הגשת בקשה כאמור, ישקול התובע להתייעץ עם הרפרנט לענייני פסיכיאטריה.

41. מבלי להקל ראש במעמדו של הפסיכיאטר המחוזי, ניתן לבקש מבית המשפט להורות על בדיקתו של הנאשם על ידי פסיכיאטר אחר מטעמו של הפסיכיאטר המחוזי.⁵³

בכל אחד מהמקרים הבאים ניתן לבקש מבית המשפט למנות פאנל מומחים (אין מדובר ברשימה סגורה):

- א. קיימות חוות דעת סותרות של פסיכיאטרים שונים מטעם הפסיכיאטר המחוזי.
 - ב. קיימת חוות דעת נגדית מטעם ההגנה, המצדיקה, להבנת התובע, את בחינתה על ידי פאנל.
 - ג. חוות הדעת מטעם הפסיכיאטר המחוזי מעלה על פניה סוגיות עקרוניות או מורכבות.
- בקשה לבדיקה על ידי פסיכיאטר אחר ובקשה למינוי פאנל יוגשו באישור פרקליט המחוז או משנהו. אם מדובר בתיק של התביעה המשטרית, באישורו של ראש היחידה.

42. במקרים חריגים המצדיקים זאת וכשמדובר בעבירות חמורות או בנאשם מסוכן והתביעה אינה מקבלת את חוות דעתו של הפסיכיאטר המחוזי, רשאית התביעה לפנות לפסיכיאטר פרטי, הן על מנת להתייעץ עמו והן על מנת שייתן חוות דעת מטעם המדינה. זאת, מבלי להקל ראש במעמדו של הפסיכיאטר המחוזי. צעד כזה יינקט באישור פרקליט המחוז ובהתאם

⁵³ כך נעשה, למשל, בעניינו של איבתור אבשלומוב – ראו ע"פ 7010/09 אבשלומוב נ' מדינת ישראל (5.7.12).

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

לנוהל של יחידת הניהול בפרקליטות. אם הנאשם מתנגד לבדיקתו על ידי מומחה מטעם התביעה, הבדיקה תוכל להיעשות אך ורק באישור מפורש בצו של בית משפט, אך במקרה כזה ניתן לטעון כי לסירוב להיבדק צריך להיות משקל ראיתי לחובתו של הנאשם.

ו. הוצאת צווים לפי סעיפים 15(א) ו-15(ב) לחוק

43. כאמור, נאשם שנקבע כי אינו כשיר לעמוד לדין או שאינו אחראי למעשיו, קיימת לבית המשפט סמכות להוציא בעניינו צו אשפוז או צו לטיפול מרפאתי מכח סעיף 15(א) או 15(ב) לחוק (בהתאמה) (ור' לעניין זה סעי' 5 להנחיה לעיל). חשוב שהתובע יהיה מודע לתנאים הקבועים בחוק בהקשר זה (כפי שיפורטו להלן) ויוודא שבית המשפט מקפיד על קיומם. עוד חשוב להקפיד שבית המשפט יציין האם צו האשפוז ניתן מכח סעיף 15(א) או 15(ב) לחוק. זאת, בשים לב לכך שאפשרות של חידוש הליכים קיימת רק במקרים של אי כשירות לעמוד לדין.⁵⁴

44. סעיף 15(ג) לחוק קובע, כי צו אשפוז לפי סעיפים 15(א) או 15(ב) יוצא רק לאחר קבלת חוות דעת פסיכיאטרית. על פי לשון החוק, בשלב הראשון, רשאי השופט להורות **אך ורק** על ביצוע בדיקה שלא באשפוז. **רק אם מודיע** הפסיכיאטר המחוזי **כי לא ניתן** לערוך את הבדיקה אלא באשפוז, רשאי בית המשפט להוציא צו אשפוז לעריכת הבדיקה.⁵⁵ צו האשפוז הקבוע ניתן רק לאחר קבלת תוצאות הבדיקה הפסיכיאטרית. קיימת חשיבות, אפוא, לכך שהתובע יסב את תשומת לבו של בית המשפט לשלבים שנקבעו בדין ועמוד על קיום כל השלבים כסדרם. כמו כן, בעת מתן הצו, יבקש התובע מבית המשפט לכלול בו הנחיה למזכירות הוועדה הפסיכיאטרית לדווח לגוף התביעה הרלוונטי עובר להתכנסות ועדה פסיכיאטרית.

45. בהתאם לאמור בסעיף 18 לחוק, יש להקפיד על נוכחות החולה וסניגורו בעת מתן צו לפי סעיף 15 לחוק.⁵⁶

46. בית משפט שהוציא צו, המורה על אשפוז או טיפול מרפאתי של נאשם, בין אם לפי סעיף 15(א) או לפי סעיף 15(ב) לחוק, **לא ייקבע את תקופת תחולתו של הצו**, אלא ייקבע תקופה **מרבית** לתחולתו. התקופה המרבית שניתן להטיל במסגרת הצו היא תקופת המאסר המרבית הקבועה בחוק לצד העבירה.⁵⁷ כאשר מדובר במספר עבירות, תקופת האישפוז או הטיפול המרבית תהיה תקופת המאסר הקבועה לצד העבירה שתקופת המאסר הקבועה לצדה היא הארוכה ביותר.⁵⁸

⁵⁴ ראו בהקשר זה את התוספת לחוק טיפול בחולי נפש, אשר בה מפורט כיצד צריך להיות מנוסח צו אשפוז / לטיפול מרפאתי (בהתאם לס' 15(ד2) לחוק).

⁵⁵ הצדדים יכולים להסכים בשלב הראשון, שאם יהיה צורך במתן צו, הדבר ייעשה ללא צורך בקיומו של דיון נוסף.

⁵⁶ ניתן לתת צו שלא בנוכחות החולה, בהתקיים התנאים האמורים בסעיף 18 לחוק.

⁵⁷ ס' 15(ד1) ו-15(ד2) לחוק.

⁵⁸ ס' 15(ד1) ו-15(ד2) לחוק. לדוגמא, אם נקבע כי נאשם אינו כשיר לעמוד לדין ומתקיימות ראיות לכאורה לביצוע שתי עבירות שהעונש בגיןן הוא 20 שנות מאסר ו-7 שנות מאסר, תקופת האשפוז/ הטיפול המרבית תהיה 20 שנה.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

שוכנע בית המשפט כי מעשה העבירה בוצע **בנסיבות מקלות במיוחד**, רשאי הוא, במקרים **חריגים ומטעמים מיוחדים שיירשמו**, להורות על תקופת אשפוז/טיפול מרבית קצרה מעונש המאסר המרבי הקבוע לצד העבירה.⁵⁹

נפסק, כי החריג יחול במקרים נדירים ומצומצמים ביותר ורק מקום בו ניכר כי חומרתו של מעשה העבירה אינה מצדיקה אשפוז כאורך תקופת המאסר המרבית. עוד נפסק, כי בבחינת החריג, אין להתחשב בשיקולי ענישה ובכללם שיקולי אשמה ואחריות (לדוגמא: אין להתחשב בניסיונו של הנאשם לאשפוז את עצמו עובר לביצוע העבירה). כמו כן, אין להתחשב בנסיבותיו האישיות של הנאשם בגדרי "טעמים מיוחדים" הדרושים לתחולת החריג.⁶⁰

החריג יכול להתקיים, למשל, כאשר מדובר בנסיבות ביצוע עבירה שיתכן ולא היו מצדיקות בהכרח העמדה לדין, אך נסיבות אחרות ובכללן מצבו הנפשי של הנאשם - המלמדים על מסוכנותו - הצדיקו זאת (כגון: נאשם חולה נפש שגרם נזק קל לרכוש של שכנו). כמו כן, יכול החריג להתקיים מקום בו קיים פער גדול בין העונש המרבי הקבוע לצד העבירה, לבין נסיבות ביצועה (כגון: גידול עציץ אחד של מריחואנה).

אם כתב האישום הוגש לבית משפט שלום בעבירה שהעונש המרבי לצידה גבוה משבע שנים, תקופת האשפוז או הטיפול המרבית לא תעלה על שבע שנים.⁶¹

אם מיוחסת לנאשם עבירת הרצח הבסיסית (סעיף 300(א) לחוק העונשין), תקופת האשפוז או הטיפול המרבית תהיה 25 שנה.⁶²

47. תקופת האשפוז או הטיפול המרבית תימנה מתחילת האשפוז או מתחילת הטיפול המרפאתי על פי צו בית המשפט. עם זאת, בית המשפט **רשאי** לקבוע כי תקופת אשפוז לפי סעיף 16 לחוק (אשפוז עצור) יובאו במניין התקופה האמורה.⁶³

48. סוגיית ניכוי תקופת אשפוז מעונש מאסר שנגזר על הנאשם, מוסדרת בהנחיית פרקליט המדינה 9.7 "כללים לגבי ניכוי ימי מעצר מאחורי סורג ובריח / מעצר בית / מעצר בפיקוח אלקטרוני" (ר' בפרט את סעיפים 6 ו-8 להנחיה).⁶⁴

49. לפי סעיף 15(ו) לחוק, **לעניין ערעור** דינו של צו לפי סעיף 15(א) או 15(ב) הוא **כדין הרשעה**. כאמור לעיל, סעיף 15(ג) לחוק קובע, כי לא יוצא צו לפי סעיף 15(א) או 15(ב), אלא לאחר קבלת חוות דעת פסיכיאטרית שתתבסס על בדיקת הנאשם. במקרים בהם הפסיכיאטר המחוזי סבור כי לא ניתן לערוך את הבדיקה אלא באשפוז, רשאי בית המשפט לצוות על אשפוז לבדיקה והסתכלות. על החלטה להוציא צו כאמור יש **זכות ערר** מכח סעיף 19 לחוק.

⁵⁹ ס' 15(ד1)(א2) לחוק.
⁶⁰ ע"פ 664/23 מדינת ישראל נ' פלוני (נבו 11.6.23).
⁶¹ ס' 15(ד1)(א2) לחוק.
⁶² ע"פ 6538/22 מדינת ישראל נ' פלוני (נבו 18.9.23).
⁶³ ס' 15(ד1)(3) לחוק.
⁶⁴ ההנחיה קובעת, בתמצית, כי אין חובה לנכות מתקופת המאסר שייגזר בתום ההליך הפלילי את התקופות שבהן שהה הנאשם באשפוז מכח צו לפי סעיף 15(א) לחוק במהלך משפטו. עם זאת, ניתן להתחשב בתקופה זו במסגרת גזר הדין.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

על החלטה שלא ליתן צו לפי סעיף 15(ג), אין זכות ערר.⁶⁵

50. אם הנאשם לא מילא אחר צו בית המשפט בעניין טיפול מרפאתי, או חל שינוי לרעה במצבו הנפשי ונתמלאו בו התנאים למתן הוראת אשפוז לפי סעיף 9 לחוק, יורה הפסיכיאטר המחוזי על אשפוזו.⁶⁶ הפסיקה פירשה סעיף זה, באופן שבו בין אם מדובר בחלופה של אי מילוי אחר צו טיפול מרפאתי ובין אם מדובר בחלופה של שינוי לרעה במצב הנפשי, צריכים להתמלא התנאים שבסעיף 9 לצורך הפעלת סמכותו של הפסיכיאטר המחוזי. קרי: אין לפסיכיאטר המחוזי סמכות להורות על אשפוז כפוי של חולה נפש שאינו מסוכן לעצמו או לציבור, רק משום שלא מילא אחר צו לטיפול מרפאתי אלא צריך להתקיים תנאי עובדתי שהוא מסוכן לעצמו או לאחרים כדרישת החוק.⁶⁷ דין הוראת אשפוז כזו, כדין צו בית משפט, לכל דבר ועניין. בכלל זאת גם לעניין זכות ערעור,⁶⁸ וגם לעניין חובת נוכחות סניגור.⁶⁹

ז. הוועדות הפסיכיאטריות

ועדות "רגילות":

51. ועדה פסיכיאטרית דנה בעניינו של נאשם שהוצא בעניינו צו לפי סעיף 15(א) או 15(ב) לחוק, לפחות אחת לשישה חודשים, כל עוד הצו בתוקף, והיא רשאית לדון בעניינו בכל עת לבקשת החולה או לבקשת מנהל המחלקה בה הוא מאושפז.⁷⁰

52. הוועדה הפסיכיאטרית היא גוף סטטוטורי הכפוף לכללי המשפט המנהלי. שר הבריאות ממנה את חברי הוועדה והיא כוללת שני פסיכיאטרים ומשפטן המשמש גם כיושב ראש הוועדה.⁷¹

53. הוועדה מוסמכת לאשר חופשות בליווי או לא בליווי, לשחרר מאשפוז תוך מתן הוראה על טיפול מרפאתי כפוי של מי שאושפז על פי צו ("המרה"), או לשחרר לחלוטין מהצו.⁷²

54. החוק מונה את השיקולים שעל הוועדה לשקול ובניהם: סיכויי השיקום והתנאים לשיקום, נסיבות הביצוע, העבר הפלילי ומשך הזמן שחלף מתחילת האשפוז/הטיפול המרפאתי.⁷³

55. ועדה פסיכיאטרית מוסמכת להחליט על שחרור חולה מצו אשפוז, "אם מצאה כי אין עוד הצדקה להמשך האישפוז נוכח מצבו הנפשי ונוכח מידת המסוכנות הנשקפת ממנו, בשים לב

⁶⁵ הדבר עולה מלשון החוק ור' גם רע"פ 302/16 פלוני נ' מדינת ישראל (נבו 3.5.16).

⁶⁶ ס' 15(ה) לחוק.

⁶⁷ עניין וילנצ'יק, לעיל ה"ש 1, בפס' 26 לפסק הדין של כב' השופט ברק.

⁶⁸ שם, בפס' 15–17 לפסק הדין של כב' השופט ברק.

⁶⁹ שם, בפס' 19–20 לפסק הדין של כב' השופט ברק, נפסק כי חובת נוכחות סניגור נגזרת גם מכללי הצדק הטבעי.

⁷⁰ ס' 28(א) לחוק. במקרים חריגים, כאשר המדינה סבורה כי יש מקום ליזום דיון בוועדה בעניינו של נאשם מאושפז, היא יכולה לפנות לבית החולים ולבקש שיעשה כן.

⁷¹ ראו בהקשר זה את ס' 24 לחוק.

⁷² ס' 28(ב) לחוק.

⁷³ ס' 28(ב2) לחוק.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

למצבו הנפשי.⁷⁴ נוסח הסיפא נועד להמחיש, כי הוועדה מוסמכת לשקול במסגרת החלטתה לא רק מסוכנות שנובעת ישירות ממצבו הנפשי של החולה בעת הבדיקה, אלא גם מסוכנות כללית הנובעת מהתנהגות אלימה של החולה, עברו הפלילי וכד', הגם שהיא עושה זאת בשים לב למצב הנפשי. זאת, כיוון שלוועדה שיקול דעת רחב וגם חולה הנמצא ברמיסיה, יכול בנסיבות מסויימות להיחשב מסוכן במידה המונעת את שחרורו מאשפוז.⁷⁵

56. לחולה, לקרובו וכן ליועץ המשפטי לממשלה יש זכות ערעור על החלטה של ועדה פסיכיאטרית. הערעור יוגש לבית המשפט המחוזי, בתוך 45 יום מהמועד שבו נמסרה למערער ההחלטה, וידון בפני דן יחיד.⁷⁶ גם אם קרובו של חולה הנפש הוא נפגע העבירה, יש לו זכות ערעור על החלטת הוועדה מכח החוק.⁷⁷

57. על פי חוק, לוועדה יש סמכות להתיר "לאנשים נוספים" (מעבר לחולה, לקרובו ולבאי כוחם) להיות נוכחים בדיון ולטעון בפניה "אם לדעתה הם נוגעים לעניין".⁷⁸ נציגי המדינה עונים להגדרה זו,⁷⁹ והדבר נלמד, בין היתר, מכך שהחוק מקנה ליועץ המשפטי לממשלה זכות ערעור על החלטת הוועדה.⁸⁰

58. לתובע, כנציג היועץ המשפטי לממשלה, יש תפקיד חשוב ביותר בהבאת נתונים רלוונטיים בפני הוועדות הפסיכיאטריות ובפני בתי המשפט המבקרים את החלטותיהן. מטבע הדברים, ובמקרים המתאימים, התביעה צריכה להמשיך ולעקוב אחר עניינו של המאושפז לאחר שהוצא צו אשפוז בעניינו. זאת, הן לצורך הבעת עמדה בפני הוועדה והן לצורך בחינת האפשרות לחדש את ההליכים (כשהצו הוצא מכח סעיף 15(א) לחוק). ההחלטה אם יש מקום להמשיך מעורבות במקרה ספציפי, תיגזר ממכלול הנתונים. ככלל, יהיה לכך מקום במקרים הבאים:

- (א) הנאשם אושפז מכח סעיף 15(א) לחוק, ויש מקום לשקול חידוש הליכים אם ישוחרר.
- (ב) הצו ניתן בעקבות ביצועה, או חשד לביצועה, של עבירת אלימות או מין או עבירה המצביעה על קיומה של סכנה ממשית הנשקפת מהנאשם החולה.
- (ג) הנאשם אושפז בעבר, ובין אשפוז לאשפוז ביצע עבירות נוספות, לגביהן נקבע, כי אינו אחראי למעשיו בשל היותו חולה.
- (ד) הצו הוצא מכח סעיף 15(א) לחוק וקיימת סכנה ממשית שהמאושפז ינצל את חופשותיו על מנת להשפיע על עדים פוטנציאליים.

⁷⁴ ס' 28(ב1) לחוק.

⁷⁵ השוו לרע"פ 966/17, לעיל ה"ש 49 והפרשנות שניתנה שם למונח "עדיין חולה" שבסעיף 15(ב) לחוק (סע' 33 להנחיה לעיל).

⁷⁶ ס' 29(א) לחוק.

⁷⁷ רע"פ 9724/16 פלוני נ' מדינת ישראל (נבו 16.2.17). אמנם באותו מקרה הערעור הוגש על החלטה של ועדה פסיכיאטרית מיוחדת, אך הניתוח הוא של סעיף 29(א) שחל גם בעניינה של ועדה "רגילה".

⁷⁸ ס' 26(ד) לחוק.

⁷⁹ ראו למשלע"ו 2288-03-10 (מחוזי חי') יהונתן נ' בית חולים ממשלתי שער מנשה (14.3.10).

⁸⁰ ס' 29(א) לחוק.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

יובהר כי אין המדובר ברשימה סגורה וייתכנו מקרים המתאימים להמשך מעורבות, הגם שאינם עונים על הקריטריונים לעיל. בכל תיק בו ניתן צו אשפוז, ישקול התובע המטפל להתייעץ עם הרפרנט בשאלה האם יש מקום להמשך מעורבות, או שניתן לגנוז את התיק.

59. כשהוחלט על המשך מעורבות בעניינו של המאושפז, התובע יבצע את הפעולות הבאות:

- (א) יוודא, באמצעות משרד הבריאות, היכן אושפז החולה.
- (ב) ייצור קשר עם הגורמים המוסמכים בבית החולים הרלוונטי, ויבקש לקבל הודעות על קביעת דיונים בעניינו של המאושפז בפני הוועדה.
- (ג) כשקיבל התובע הודעה על דיון של הוועדה, יאסוף התובע את החומרים הבאים: טופס הפנייה לוועדה פסיכיאטרית (נערך על-ידי המחלקה בה מאושפז הנאשם, וכולל תיאור מצבו וההמלצה בעניינו); תיעוד מהתיק הרפואי (המכונה "ביקור רופא") והסיעודי (המכונה "קרדקס") המתנהל בבית החולים בו הנאשם החולה מאושפז. סמכותו של התובע לאסוף את החומרים האמורים, נגזרת מחובתו להביע עמדה בפני הוועדה, במקרים המתאימים, כבא כוח היועצת המשפטית לממשלה (ר' סעיף 57 לעיל).
- (ד) במקרים מתאימים, יש לעמוד בקשר עם גורמים נוספים (כגון נפגע העבירה), על מנת לברר אם חלו התפתחויות רלוונטיות (כגון: איומים או ניסיון להשפיע על עדים מצידו של המאושפז).

60. מעבר לחומרים המפורטים בסעיף 59(ג) לעיל, לקראת הופעה בדיון הוועדה, יאסוף התובע גם את החומרים הבאים: פרוטוקולים מהוועדות הקודמות שהתקיימו בעניינו של המאושפז; חומרים רלוונטיים מהתיק הפלילי (כתב אישום, חוות הדעת הפסיכיאטרית, החלטה על הפסקת הליכים או על זיכוי, רישום פלילי מעודכן); צווים נוספים (ככל שיש כאלה); עמדת נפגעי העבירה.

61. עמדת התביעה לעניין יציאה לחופשות ושחרור מאשפוז תתגבש, בין היתר, על בסיס כלל הנתונים שהתקבלו לאחר איסוף החומרים המפורטים לעיל בסעיפים 59(ג) ו-60. ככלל, עמדת התביעה היא כי מתן חופשות ושחרור מאשפוז אמורים להתבצע באופן **הדרגתי**. לפיכך, אם התובע נוכח כי מצבו של מאושפז מאפשר יציאתו לחופשות, ניתן להסכים לכך ובלבד שהדבר ייעשה באופן מדורג בכל הקשור למשך החופשות; תדירותן; הצורך בהצבת תנאים מגבילים, כגון ליווי או הרחקה מאדם או מאזור גיאוגרפי מסויים וכדומה. רק לאחר שיצא המאושפז למספר חופשות, ולאחר שהתברר כי תפקודו בהן היה תקין, יש מקום לשקול להסכים לשחרורו מאשפוז.

62. במסגרת הטיעון בפני הוועדה על התובע להתייחס, בין היתר, לתולדות המחלה – אשפוזים קודמים; התנהגות המאושפז בבית החולים בדגש מיוחד על מקרי אלימות; חומרת העבירה ונסיבותיה; העבר הפלילי; משך הזמן שחלף מתחילת האשפוז או הטיפול המרפאתי; קיומה

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

של מערכת תומכת שבכוחה לפקח וללוות את המאושפז מחוץ לבית החולים; סיכויי שיקום והתנאים לשיקום (לרבות הטיפול הדרוש והפרוגנוזה).

63. הוועדה רשאית לעכב את ביצוע החלטותיה (החלטה על חופשה ב-5 ימים; והחלטה על שחרור מאשפוז ב-10 ימים) ובלבד שתקופת העיכוב לא תחרוג מתקופת האשפוז או הטיפול המרבית.⁸¹ ככל ששוקלים לערער על החלטת הוועדה, או לפעול לחידוש ההליך, תוך הגשת בקשה למעצר, יש לבקש עיכוב ביצוע. לצורך החלטה אם להגיש בקשה לעיכוב ביצוע, ישקול התובע להתייעץ עם הרפרנט. ככל שהוחלט שלא לערער על ההחלטה או להגיש בקשה למעצר לפני תום תקופת העיכוב, יש להודיע על כך לוועדה.

ועדות מיוחדות:

64. בעניינם של נאשמים ברצח ובניסיון לרצח, תדון ועדה פסיכיאטרית מיוחדת.⁸² בראש הוועדה המיוחדת עומד שופט מחוזי בדימוס, וחברים בה פסיכיאטר וקרימינולוג קליני העומדים בתנאים הקבועים בחוק.⁸³

65. לוועדה המיוחדת נתונות כל הסמכויות הנתונות לוועדה רגילה. בנוסף, מוסמכת ועדה מיוחדת לקבוע תנאי שחרור ופיקוח גם לאחר שחרור מאשפוז או מטיפול מרפאתי.⁸⁴ בכלל זה, לחייב להתייצב לבדיקה פסיכיאטרית, לחייב קבלת טיפול וכן לקבוע תנאים לעניין מקום המגורים. התנאים הם "כדי למנוע סכנה לשלום הציבור על רקע מצבו הנפשי" של הנאשם וניתן להטילם גם בזמן חופשה או במהלך טיפול מרפאתי.⁸⁵ הוועדה המיוחדת מוסמכת לשנות או לבטל את תנאי השחרור והפיקוח ואף לאשפוז מחדש נאשם שהפר את התנאים, בהתקיים התנאים המנויים בחוק.⁸⁶

סמכויות אלה ניתנו לוועדה המיוחדת לאור מסוכנותם של חולים אשר הואשמו ברצח, או בניסיון לרצח, ועל מנת לאפשר דרכי בקרה עליהם בזמן יציאה לחופשה ולאחר השחרור.

66. החוק קובע מבחן צר ומחמיר ביותר שבהתקיימו יכולה ועדה מיוחדת לאשר יציאה לחופשה של נאשם ברצח, או בניסיון רצח. הוועדה תאשר חופשה רק אם חל שינוי יסודי, בסיסי ורציף, לאורך זמן, במצבו הנפשי של החולה, וכי יש בו – בשים לב לתנאי השחרור והפיקוח – כדי לשלול ברמת ודאות גבוהה את מסוכנותו של הנאשם.⁸⁷

⁸¹ ס' 28(ה) לחוק.

⁸² ראו ס' 28א(ד) לחוק; מדברי הסבר להצעת חוק טיפול בחולי נפש (תיקון מס' 8), התשע"ב–2012, ה"ח 673, 674 עולה, כי נאשמים בעבירות אלה מאופיינים ברמת מסוכנות גבוהה נוכח הערכתם של גורמי בריאות הנפש כי מעשה רצח מהווה חציית קו אדום שהוא חריג לגבי חולי נפש, אלימים ככל שיהיו.

⁸³ ס' 28א(א) לחוק.

⁸⁴ התנאים שקבעה הוועדה יעמדו בתוקפם לתקופה שקבעה הוועדה, שלא תעלה על שנה. הוועדה רשאית להאריך את התקופה האמורה לתקופות נוספות, שכל אחת מהן לא תעלה על שישה חודשים, ובלבד שסך כל התקופות לא יעלו על תקופת האשפוז המרבית ורי' בהקשר זה את סעיף 28ג(ב)(2) לחוק.

⁸⁵ ס' 28ג לחוק.

⁸⁶ ס' 28 לחוק.

⁸⁷ ס' 28ג(ג) לחוק.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

כאמור, המבחן המחמיר חל ביחס להחלטה על יציאה לחופשה. עם זאת, ומכח קל וחומר, גם החלטה על שחרור מאשפוז תתקבל רק במקרים בהם הנאשם עומד במבחן הצר והמחמיר.

67. על החלטת ועדה מיוחדת הנוגעת ליציאה לחופשה של נאשם (מכח סעיף 28 לחוק), ועל החלטת ועדה מיוחדת שניתנה בעקבות הפרת תנאי שחרור ופיקוח (מכח סעיף 28 לחוק), ניתן להגיש בקשה לעיון חוזר. את הבקשה יכול להגיש נאשם או בא כוחו וכן בא כח היועץ המשפטי לממשלה.⁸⁸

68. על פי חוק, נציג היועץ המשפטי יהיה נוכח **בכל** דיוני הוועדה המיוחדת וישמיע את טענותיו בפניה.⁸⁹ הטעם לכך הוא חומרת העבירות וחשיבות משקלו של האינטרס הציבורי.

69. נפגע עבירה שביקש שתימסר לו הודעה על מועד הדיון בוועדה מיוחדת, בהתאם לחוק זכויות נפגעי עבירה התשס"א-2001,⁹⁰ יהיה רשאי להביע את עמדתו בכתב בפני הוועדה.⁹¹ הנטל באשר ליידוע הנפגע בדבר זכותו להביע עמדה, מוטל, מכוח החוק, על הוועדה הפסיכיאטרית. הפרקליט המופיע בפני הוועדה המיוחדת, יתעדכן אם הוגשה עמדת נפגע העבירה לפני הדיון ויביאה בחשבון טרם גיבוש עמדת המדינה שתוצג בוועדה.

ח. חידוש הליכים שהופסקו

70. **סעיף 21** לחוק מתייחס לאפשרות של חידוש הליכים במקרה שבו ההליכים הופסקו וועדה פסיכיאטרית החליטה על **שחרור מצו** אשפוז או טיפול מרפאתי. **סעיף 21א** לחוק מתייחס לאפשרות לחידוש הליכים כאשר ההליכים הופסקו והנאשם **עדיין מצוי תחת צו** לטיפול מרפאתי כפוי. בהקשר זה, אין נפקות לשאלה האם מראש הוצא צו לטיפול מרפאתי על ידי בית המשפט, או שוועדה פסיכיאטרית "המירה" צו אשפוז בצו לטיפול מרפאתי כפוי מכח סמכותה לפי סעיף 28(ב) לחוק.

71. כאשר גוף התביעה שניהל את ההליך עד להפסקתו, סבור כי יש מקום לחדש את ההליכים נגד הנאשם, הוא יפנה **בבקשה מנומקת** ליועץ המשפטי לממשלה,⁹² **מיד** עם השחרור מהאשפוז או מהטיפול המרפאתי (בקשה מכח סעיף 21 לחוק). כאשר הבקשה מוגשת בעקבות "המרת" צו האשפוז בצו לטיפול מרפאתי כפוי, תוגש הבקשה עם קבלת ההודעה על "המרת" הצו כאמור

⁸⁸ ס' 28 לחוק.

⁸⁹ ס' 28(א) לחוק.

⁹⁰ ס' 10 לחוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001; ס' 9 לתוספת הרביעית בחוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001.

⁹¹ ראו גם את ס' 28(ב) לחוק.

⁹² היועץ המשפטי לממשלה אצל את הסמכויות הנתונות לו לפי ס' 21 ו-21א לחוק טיפול בחולי נפש לפרקליט המדינה ולמשנהו. על כן, כלל הסמכויות הנתונות ליועץ המשפטי לממשלה לפי סעיף זה נתונות כיום לפרקליט המדינה ולמשנהו (לגבי סעיף 21 ראו אצילת סמכויות לפי חוק סדר הדין הפלילי, י"פ התשס"ד 5290. ולגבי סעיף 21(א) ראו אצילת סמכויות לפי חוק סדר הדין הפלילי, י"פ התש"ע 7084. יובהר, כי המעקב אחר החלטות הוועדה, מבוצע על-ידי גוף התביעה שניהל את ההליך.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

(בקשה מכח סעיף 21א לחוק). לפניו ליועץ המשפטי לממשלה יצורף החומר הרלוונטי.⁹³ ככל שהתקבלה החלטה לפנות בבקשה ליועץ המשפטי לממשלה, יש לשקול גם האם יש מקום לבקש את מעצרו של הנאשם, או לבקש לקבוע תנאי שחרור בעניינו, במקביל לחידוש ההליכים (בשים לב בין היתר לשיקולים המפורטים להלן בסעיף 72).

72. השיקולים שיש לשקול במסגרת החלטה אם לפנות בבקשה ליועץ המשפטי לממשלה (בין אם לצורך חידוש הליכים לפי סעיף 21 לחוק ובין אם לצורך הגשת בקשה מכח סעיף 21א לחוק) הם, בין היתר, חומרת העבירה בה הואשם הנאשם, טיבה ונסיבות ביצועה; העבר הפלילי; העבר הפסיכיאטרי; מידת המסוכנות; הקביעות בחוות הדעת הפסיכיאטרית (ככל שקיימת חוות דעת כזו, המקובלת על התביעה), בעניין אחריותו של הנאשם לעבירה בה הואשם; משך תקופת האשפוז ותוצאותיו; קיומו של הליך שיקומי וטיבו; חלוף הזמן מאז ביצוע העבירה; ככל שמדובר באישום בגין עבירת מין – הצורך בהטלת צו פיקוח על עבריו מין.

73. סעיף 21א לחוק קובע שככל שהנאשם עדין מצוי תחת צו מרפאתי, על מנת לחדש הליכים נדרש כי:

(א) היועץ המשפטי לממשלה מצא **יסוד סביר להניח** כי הנאשם מסוגל לעמוד לדין, וכי קיים עניין לציבור בהעמדתו לדין **כעת** (ולא בחלוף תקופה ממושכת, במהלכה יהיה הנאשם תחת צו לטיפול מרפאתי כפוי, ורק כשתיגמר תקופת הצו). יובהר, כי לצורך ביסוס היסוד הסביר, די בדברים העולים מפרוטוקול הדיון ומהחלטת הוועדה הפסיכיאטרית בנוגע למצבו הנפשי של הנאשם, או במכתב המחלקה בה היה מאושפז, המוגש לוועדה הפסיכיאטרית לקראת הדיון (הנקרא "טופס הפנייה לוועדה פסיכיאטרית").

(ב) בית המשפט לא יקבע כי נאשם מסוגל לעמוד לדין, אלא **לאחר קבלת חוות דעת פסיכיאטרית**.⁹⁴

74. ההחלטה על חידוש ההליך לפי סעיף 21 לחוק, היא בסמכות היועץ המשפטי לממשלה ועל כן די בהגשת **הודעה** לבית המשפט לצורך חידוש ההליך. עם זאת, החלטה על חידוש הליכים לפי סעיף 21א לחוק, היא בסמכות בית המשפט בעקבות הגשת **בקשה** לעיון חוזר מטעם היועץ המשפטי לממשלה ולאחר קבלת חוות דעת פסיכיאטרית.⁹⁵ רק אם בית המשפט יקבל את הבקשה, ההליך יחודש ויש זכות ערר על החלטת בית המשפט.⁹⁶

75. ועדה פסיכיאטרית מוסמכת לעכב את החלטתה על שחרור מהצו או על "המרת" צו אשפוז כפוי בצו לטיפול מרפאתי כפוי, לתקופה של עד עשרה ימים.⁹⁷ לפיכך, ככל שהתביעה סבורה

⁹³ לפניו ליועץ המשפטי לממשלה יצורפו, ככלל, המסמכים הבאים: כתב האישום; הבקשה למעצר עד תום ההליכים; חוות הדעת הפסיכיאטרית שהוגשו לבית המשפט; פרוטוקול הדיון והחלטת בית המשפט על הפסקת ההליך; טופס ההפניה לוועדה הפסיכיאטרית; פרוטוקול הדיון והחלטת הוועדה; כל מסמך רלוונטי נוסף.

⁹⁴ ס' 21א(ג) לחוק.

⁹⁵ ס' 21א(ב) לחוק.

⁹⁶ ס' 21א(ג) לחוק.

⁹⁷ ס' 28(ה) לחוק.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

שקיימת עילת מעצר המצדיקה הגשת בקשה למעצר עד תום ההליכים או בקשה לשחרור בתנאים,⁹⁸ יבקש התובע מהוועדה לעכב את מועד ביצוע החלטה ויהיה ער ללוח הזמנים.

(א) **כשחידוש ההליכים הוא לפי סעיף 21 לחוק** – במקרים המתאימים, מיד עם מתן החלטת הוועדה, יפנה התובע בבקשה ליועץ המשפטי לממשלה, להפעיל את סמכותו להורות על חידוש ההליכים, בצירוף החומר הרלוונטי. ככל שהיועץ המשפטי לממשלה מחליט להורות על חידוש ההליך, **יחד** עם הודעת היועץ המשפטי לממשלה תוגש בקשה למעצר עד תום ההליכים, חתומה על-ידי התובע.

(ב) **כשמוגשת בקשה לעיון חוזר מכח סעיף 21א לחוק** – במקרים המתאימים, מיד עם מתן החלטת הוועדה על "המרת" הצו, יפנה התובע בבקשה ליועץ המשפטי לממשלה, להפעיל את סמכותו להגיש לבית המשפט בקשה לעיון חוזר. לבקשה יצורף החומר הרלוונטי.⁹⁹ ככל שהיועץ המשפטי לממשלה סבור כי הבקשה מוצדקת, תוגש בקשה לעיון חוזר בהחלטת בית המשפט כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין.¹⁰⁰ בקשה לעיון חוזר כאמור, תהיה חתומה על ידי היועץ המשפטי לממשלה, ותוגש על ידי התובע לבית המשפט בהקדם, בליווי בקשה מפורטת בה יובהר כי ככל שבית המשפט יקבל את הבקשה לעיון חוזר, בכוונת התביעה לבקש מעצר עד תום ההליכים המשפטיים נגד הנאשם או לקבוע תנאי שחרור. התובע יציין בבקשה את המועד שבו השחרור מהאשפוז אמור להיכנס לתוקף – קרי מועד תום תקופת עיכוב הביצוע.

בבקשה הנלווית יבקש התובע מבית המשפט, להורות לפסיכיאטר המחוזי להגיש חוות דעת עדכנית¹⁰¹ בשאלת הכשירות לעמוד לדין ולקבוע דיון בבקשה – הכל בתוך תקופת עיכוב הביצוע. הבקשה הנלווית תהיה חתומה בידי התובע.

מרגע שבית המשפט קיבל את הבקשה לעיון חוזר וקבע כי הנאשם מסוגל לעמוד לדין, ישוחרר הנאשם מהטיפול המרפאתי¹⁰² ויחולו עליו דיני המעצרים באופן שניתן לבקש את מעצרו עד לתום ההליכים נגדו או לבקש לקבוע תנאי שחרור.

76. במקרים מסויימים המפורטים בחוק,¹⁰³ כאשר חודשו ההליכים והוגשה בקשה למעצרו של

⁹⁸ בשים לב גם לשיקולים המפורטים בהנחיית פרקליט המדינה 5.24 "מדיניות התביעה בעניין הגשת בקשות למעצר עד תום ההליכים ובחינת מתן הסכמה לשחרור בערובה ותנאי שחרור (חלופת מעצר) או למעצר בפיקוח אלקטרוני" (18.10.22).

⁹⁹ במקרים בהם התובע מעריך מראש כי בדיון קרוב הקבוע בפני הוועדה הפסיכיאטרית "יומר" צו אשפוז לצו מרפאתי כפוי וכי במקרה שכזה תבקש התביעה מהוועדה לעכב את ביצוע החלטה ובכוונתה לפנות ליועץ המשפטי לממשלה בבקשה לשקול להגיש בקשה לעיון חוזר, יודיע על כך התובע ליועץ המשפטי לממשלה מבעוד מועד ויצרף לפנייתו את החומר הרלוונטי. אם הוועדה אכן החליטה על "המרת" הצו כאמור, תושלם הפניה על ידי הגשת בקשה רשמית לפעול לחידוש ההליך בצירוף החלטת הוועדה.

¹⁰⁰ בבקשה יצוין כי ניתנה החלטה של הוועדה על שחרור מאשפוז, תוך המרת צו האשפוז בצו לטיפול מרפאתי כפוי, כי היועץ המשפטי לממשלה סבור שקיים יסוד סביר להניח שהנאשם כשיר לעמוד לדין, ויש עניין לציבור בהעמדתו לדין.

¹⁰¹ ראו ס' 21א(ב) לחוק.

¹⁰² ס' 21א(ד) לחוק. השחרור מהצו נועד למנוע מצב שבו שני גורמים שונים – הוועדה הפסיכיאטרית ובית המשפט – מוסמכים לדון במקביל בעיינו של אותו אדם.

¹⁰³ מקרים אלה מנויים בס' 48(א7) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996, והם כוללים מקרים בהם חודשו ההליכים מכח ס' 21א לחוק, ומקרים בהם חודשו ההליכים מכח ס' 21 לחוק ובלבד שוועדה מיוחדת הורתה על שחרור הנאשם מהצו.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

הנאשם או לשחרורו בתנאים, מוסמך "שופט המעצרים" להורות על התייצבות הנאשם לבדיקה פסיכיאטרית כחלק מתנאי השחרור בערובה. כמו כן, מוסמך "שופט המעצרים" להורות על קבלת טיפול כתנאי לשחרור בערובה, בהסכמת הנאשם. ככל שהנאשם מסרב לקבלת טיפול, יש בכך כדי להשליך על מסוכנותו ולהטות את הכף לכיוון מעצרו.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

נספח א'

שלב החקירה והליך המעצר

1. סעיף 17 לחוק טיפול בחולי נפש:

בדיקת חשוד

17. התעורר חשש כי אדם שיש לכאורה ראיות המחשידות אותו בביצוע עבירה אך טרם הוגש נגדו כתב אישום, הוא חולה, רשאי בית המשפט, לפי בקשתו של תובע או של החשוד ואף ביזמתו הוא, לצוות כי החשוד ייבדק בדיקה פסיכיאטרית, ואם הוא קטין – בדיקה כאמור בידי פסיכיאטר מומחה לילדים ולנוער, שלא בתנאי אשפוז, כדי לקבוע אם הוא חולה ואם הוא מסוגל לעמוד לדין.

2. סעיף 16 לחוק טיפול בחולי נפש:

אשפוז עצור

16(א) ציווה בית משפט על מעצרו של אדם, והוא סבור, אם על פי ראיות שהובאו לפניו מטעם העצור או מטעם תובע כמשמעותו בסעיף 12 לחוק סדר הדין הפלילי (להלן – תובע), ואם על פי ראיות שהובאו לפניו ביזמתו הוא, כי העצור חולה וכי מצבו מצריך אשפוז, רשאי בית המשפט לצוות שהמעצר יהיה בבית חולים שיקבע הפסיכיאטר המחוזי או באגף פסיכיאטרי של בית סוהר, ובלבד שאם העצור נמצא בחקירה, יבטיח בית החולים את התנאים הדרושים לביצוע החקירה.

(ב) לא יתן בית משפט צו לפי סעיף קטן (א) אלא לאחר שקיבל חוות דעת פסיכיאטרית, ולצורך כך יצווה כי העצור יובא לבדיקה פסיכיאטרית, ואם הוא קטין – לבדיקה כאמור בידי פסיכיאטר מומחה לילדים ולנוער; הודיע הפסיכיאטר המחוזי לבית משפט כי לא ניתן לערוך את הבדיקה הפסיכיאטרית אלא בתנאי אשפוז, רשאי בית המשפט לצוות על אשפוזו של העצור לשם עריכת בדיקה והסתכלות בבית חולים שיקבע הפסיכיאטר המחוזי או באגף הפסיכיאטרי של בית סוהר, ובלבד שמשך האשפוז לא יעלה על תקופת תקפו של צו המעצר.

(ג) ניתן צו לפי סעיף זה, יראו את העצור בעת שהוא נתון באשפוז או בבדיקה כנמצא במשמורת כדין, ויחולו עליו הוראות סעיפים 18 ו-19 לפקודת בתי הסוהר [נוסח חדש], תשל"ב-1971, בשינויים המחוייבים.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

לאחר הגשת כתב האישום

3. סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי:

נאשם שאינו מסוגל לעמוד בדין

170. (א) קבע בית המשפט, לפי סעיף 6(א) לחוק לטיפול בחולי נפש, תשט"ו-1955, או לפי סעיף 19ב(1) לחוק הסעד (טיפול באנשים עם מוגבלות שכלית-התפתחותית), תשכ"ט-1969, שנאשם אינו מסוגל לעמוד בדין, יפסיק את ההליכים נגדו; אולם אם ביקש הסניגור לברר את אשמתו של הנאשם, יברר בית המשפט את האשמה, ורשאי הוא לעשות כן אף מיזמתו מטעמים מיוחדים שיירשמו.

(ב) מצא בית המשפט בתום בירור האשמה, כי לא הוכח שהנאשם ביצע את העבירה, או מצא שהנאשם אינו אשם – שלא מחמת היותו חולה נפש לאו-בר-עונשין – יזכה את הנאשם; לא מצא בית המשפט לזכות את הנאשם, יפסיק את ההליכים נגדו, ורשאי הוא להפסיקם גם לפני תום בירור האשמה.

(ג) החלטת בית המשפט לפי סעיף קטן (ב) ניתנת לערעור.

4. סעיף 34 לחוק העונשין:

אי שפיות הדעת

34. לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה אם, בשעת המעשה, בשל מחלה שפגעה ברוחו או בשל ליקוי בכושרו השכלי, היה חסר יכולת של ממש –

(1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או

(2) להימנע מעשיית המעשה.

5. סעיף 15 לחוק טיפול בחולי נפש:

אשפוז או טיפול מרפאתי של נאשם על פי צו בית משפט

15. (א) הועמד נאשם לדין פלילי ובית המשפט סבור, אם על פי ראיות שהובאו לפניו מטעם אחד מבעלי הדין ואם על פי ראיות שהובאו לפניו ביזמתו הוא, כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין מחמת היותו חולה, רשאי בית המשפט לצוות שהנאשם יאושפז בבית חולים או יקבל טיפול מרפאתי; החליט בית המשפט לברר את אשמתו של הנאשם לפי סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982 (להלן – חוק סדר הדין הפלילי), יהיה הצו שניתן כאמור בר-תוקף עד תום הבירור, ומשתם או נפסק הבירור והנאשם לא זוכה – יחליט בית המשפט בשאלת האשפוז או הטיפול המרפאתי.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

(א1) לא ייתן בית משפט צו לפי סעיף קטן (א) אלא אם כן נוכח כי יש ראיות לכאורה כי הנאשם עשה את מעשה העבירה שבו הואשם בכתב האישום או שעשה מעשה עבירה אחר המבוסס על אותן עובדות או על עובדות דומות לעובדות שבכתב האישום.

(ב) הועמד נאשם לדין פלילי ובית המשפט מצא כי הוא עשה את מעשה העבירה שבו הואשם, אולם החליט, אם על פי ראיות שהובאו לפניו מטעם אחד מבעלי הדין ואם על פי ראיות שהובאו לפניו ביזמתו הוא, שהנאשם היה חולה בשעת מעשה ולפיכך אין הוא בר-עונשין, ושהוא עדיין חולה, יצווה בית המשפט שהנאשם יאושפז או יקבל טיפול מרפאתי.

(ג) לא יתן בית משפט צו לפי סעיפים קטנים (א) או (ב) אלא לאחר קבלת חוות דעת פסיכיאטרית, ולצורך כך יצווה כי הנאשם יובא לבדיקה פסיכיאטרית, ואם הוא קטין – לבדיקה כאמור בידי פסיכיאטר מומחה לילדים ולנוער; הודיע הפסיכיאטר המחוזי לבית המשפט כי לא ניתן לערוך את הבדיקה הפסיכיאטרית אלא בתנאי אשפוז, רשאי בית המשפט לצוות על אשפוזו של הנאשם לשם עריכת בדיקה והסתכלות, לתקופה שיקבע בצו.

(ד) בית המשפט לא יתן צו לטיפול מרפאתי אלא אם כן סבר שאין בכך כדי לסכן את שלום הציבור או את שלום הנאשם.

(ד1) (1) בית משפט לא יקבע בצו לפי סעיפים קטנים (א) או (ב) את תקופת האשפוז או הטיפול המרפאתי, ואולם יורה בצו על תקופת האשפוז או הטיפול המרפאתי המרבית לפי הוראות פסקאות (2) ו-(3) (להלן – תקופת האשפוז או הטיפול המרבית);

(2) תקופת האשפוז או הטיפול המרבית תהיה תקופת המאסר המרבית; לעניין זה, "תקופת המאסר המרבית" –

(א) תקופת המאסר הקבועה בחוק לעבירה כאמור בסעיף קטן (א1) או (ב), לפי העניין, ואם הועמד הנאשם לדין לפני בית משפט שלום לפי סעיף 51(א)(1)(ב) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 – שבע שנים;

(ב) היו כמה עבירות כאמור בפסקת משנה (א) – תקופת המאסר הארוכה ביותר מבין תקופות המאסר הקבועות בחוק לאותן עבירות;

(ג) היתה עבירה כאמור בפסקאות משנה (א) או (ב), עבירה שדינה מאסר עולם חובה – 25 שנים;

(א2) על אף האמור בפסקה (2)(א) ו-(ב), שוכנע בית המשפט כי מעשה

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

העבירה בוצע בנסיבות מקילות במיוחד, רשאי הוא, במקרים חריגים ומטעמים מיוחדים שיירשמו, להורות בצו כי תקופת האשפוז או הטיפול המרבית תהיה קצרה מתקופת המאסר המרבית;

(3) תקופת האשפוז או הטיפול המרבית תימנה מתחילת האשפוז או מתחילת הטיפול המרפאתי על פי צו בית משפט, לפי העניין; בית המשפט רשאי לקבוע כי תקופת אשפוז לפי סעיף 16 יובאו במניין התקופה האמורה.

(2ד) צו כאמור בסעיפים קטנים (א) או (ב) ייערך בהתאם לנוסח שבתוספת, ויצוינו בו, בין השאר, תקופת האשפוז או הטיפול המרבית והוראות סעיף 15א(ב) בדבר בחינת עניינו של הנאשם לקראת סיום התקופה האמורה.

(ה) לא מילא הנאשם אחר צו בית המשפט בענין טיפול מרפאתי, או חל שינוי לרעה במצבו הנפשי ונתמלאו בו התנאים למתן הוראת אשפוז לפי סעיף 9, יורה הפסיכיאטר המחוזי על אשפוזו; דין הוראת אשפוז לפי סעיף קטן זה כדין צו בית משפט, לכל דבר וענין.

(ו) לענין ערעור, דינו של צו לפי סעיפים קטנים (א) או (ב) כדין הרשעה.

(ז) הפסיכיאטר המחוזי יקבע באיזה בית חולים או מרפאה יבוצעו צו או הוראת אשפוז לפי סעיף זה.

ועדה פסיכיאטרית

6. סעיף 24 לחוק טיפול בחולי נפש:

ועדה פסיכיאטרית מחוזית

24(א) השר ימנה חברים לוועדות פסיכיאטריות מחוזיות מתוך רשימות כמפורט להלן:

(1) רשימת משפטנים הכשירים להתמנות שופטי בית משפט שלום, שערך שר המשפטים (להלן – **רשימת המשפטנים**);

(2) רשימת פסיכיאטרים בשירות המדינה, שערך השר, ושאינה כוללת פסיכיאטרים מחוזיים וסגניהם;

(3) רשימת פסיכיאטרים שאינם בשירות המדינה, שהגישה ההסתדרות הרפואית בישראל.

(ב) מתוך רשימת המשפטנים ימנה השר בכל מחוז יושב ראש תורן וממלא מקומו; יושב ראש תורן יקבע את המותבים של הוועדות באותו מחוז ואת העניינים שבהם יטפלו.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

(ג) ועדה פסיכיאטרית תדון במותב של שלושה שיתמנו אחד מתוך כל אחת מן הרשימות המפורטות בסעיף קטן (א); יושב ראש המותב יהיה החבר שנתמנה מתוך רשימת המשפטנים.

....

7. סעיף 26 לחוק טיפול בחולי נפש :

נוכחות בדיון והשמעת טענות

26(א) הובא ענינו של חולה בפני הוועדה הפסיכיאטרית, תבדוק הוועדה את החולה; נבצר מן הוועדה לבדוק את החולה, רשאית היא לדחות את הדיון למועד אחר שתקבע ושלא יעלה על שבעה ימים, ולהאריך את תקופת האשפוז עד למועד הדיון.

26(ב) מצאה הוועדה שיש צורך לבדוק את החולה בדיקה גופנית, תיערך הבדיקה בידי שני החברים הפסיכיאטרים או בידי אחד מהם בלבד, ויושב ראש הוועדה לא יהיה נוכח בה; דין בדיקה כאמור כדין בדיקת הוועדה כולה.

26(ג) הוועדה תאפשר לחולה, לקרובו ולבאי כוחם, אם יש להם בא כוח, ובדיון בערר, גם לעורר ולבא כוחו ולפסיכיאטר המחוזי, להשמיע את טענותיהם בפניה; הוועדה רשאית לאפשר גם לאנשים נוספים, אם לדעתה הם נוגעים לענין, להשמיע את טענותיהם בפניה.

26(ד) הדיון ייערך בדלתיים סגורות ויהיו נוכחים בו החולה ובא כוחו, אם יש לו בא כוח; הוועדה רשאית להרשות את נוכחותם של אנשים נוספים, אם לדעתה הם נוגעים לענין ונוכחותם דרושה לצורך הדיון.

26(ה) סברה הוועדה כי נוכחותו של החולה בדיון, כולו או חלקו, עלולה לפגוע בשלומו הגופני או הנפשי, רשאית הוועדה, מנימוקים שיירשמו, לדון באותו חלק של הדיון שלא בנוכחותו.

8. סעיף 28 לחוק טיפול בחולי נפש :

דיון תקופתי בענין חולה שאושפז או נמצא בטיפול מרפאתי על פי צו

28(א) חולה המאושפז על פי צו בית משפט או הנמצא בטיפול מרפאתי על פי צו כאמור, תדון הוועדה הפסיכיאטרית בענינו לפחות אחת לששה חדשים, וכן רשאית היא לדון בענינו בכל עת אם ביקש זאת החולה או המנהל.

28(ב) בדיון כאמור בסעיף קטן (א) מוסמכת הוועדה לאשר לחולה חופשות, בתוך תקופת הצו, בתנאים שתקבע או לשחררו ללא תנאי או להורות

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

שיקבל טיפול מרפאתי; דינה של החלטת הוועדה להורות על קבלת טיפול מרפאתי, כדין צו בית משפט לטיפול מרפאתי.

(ב) הוועדה תחליט על שחרורו של חולה אם מצאה כי אין עוד הצדקה להמשך אשפוזו נוכח מצבו הנפשי ונוכח מידת המסוכנות הנשקפת ממנו, בשים לב למצבו הנפשי.

(ב2) בדיון לפי סעיף זה תשקול הוועדה בין השאר את השיקולים האלה: סיכויי שיקומו של החולה והתנאים לשיקום, ובכלל זה הטיפול הדרוש לשיקומו והסכות (פרוגנוזה) לגביו, נסיבות העבירה שבשלה ניתן צו האשפוז או הטיפול המרפאתי, עברו הפלילי של החולה ומשך הזמן שחלף מאז תחילת האשפוז או הטיפול המרפאתי.

(ג) החליטה הוועדה לאשר לחולה חופשות, רשאית היא להסמיך את המנהל לקבוע מועדיהן ובאילו תנאים יינתנו.

(ד) (1) החליטה הוועדה על שחרורו של החולה או שהורתה שהחולה יקבל טיפול מרפאתי, תודיע על מועד השחרור או על מתן ההוראה לקבלת טיפול מרפאתי לפסיכיאטר המחוזי, ליועץ המשפטי לממשלה, לפרקליט המחוז ולמשטרת ישראל;

(2) החליטה הוועדה על מתן חופשה לחולה, תודיע על כך לפרקליט המחוז או לראש יחידת התביעות במשטרת ישראל, שבתחומם הוגש כתב האישום ולסנגוריה הציבורית;

(3) שר המשפטים, בהסכמת שר הבריאות והשר לביטחון הפנים, יקבעו נהלים לעניין מסירת הודעות כאמור בסעיף קטן זה.

(ה) החליטה הוועדה על מתן חופשה לחולה, רשאית היא לדחות את ביצוע ההחלטה לתקופה שלא תעלה על חמישה ימים מיום המצאת ההחלטה; החליטה הוועדה על שחרורו של חולה או שהורתה שהחולה יקבל טיפול מרפאתי, רשאית היא לדחות את ביצוע ההחלטה לתקופה שלא תעלה על עשרה ימים מיום המצאת ההחלטה, והכול בתנאי שתקופת העיכוב לא תחרוג מתקופת האשפוז או הטיפול המרבית כאמור בסעיף 15(ד1).

9. סעיף 29 לחוק טיפול בחולי נפש :

ערעור על החלטת ועדה פסיכיאטרית

29(א) החולה, קרובו וכן היועץ המשפטי לממשלה רשאים לערער על החלטה של ועדה פסיכיאטרית בפני בית המשפט המחוזי, בשבתו כדן יחיד; הערעור

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

יוגש בתוך ארבעים וחמישה ימים מהמועד שבו נמסרה לחולה או ליועץ המשפטי לממשלה, לפי הענין, הודעה על ההחלטה.

(ב) שר המשפטים יקבע בתקנות את נוהל הגשת הערעור וסדרי הדיון בו.

ועדה פסיכיאטרית מיוחדת

10. סעיף 28א לחוק טיפול בחולי נפש:

ועדה פסיכיאטרית מיוחדת

28א(א) השר ימנה ועדה פסיכיאטרית מיוחדת, אחת או יותר (בחוק זה – ועדה מיוחדת), ואלה הם חבריה:

(1) שופט מחוזי בדימוס שימונה מתוך רשימה שערך שר המשפטים לאחר התייעצות עם נשיא בית המשפט העליון, והוא יהיה היושב ראש;

(2) פסיכיאטר בעל ניסיון של עשר שנים לפחות בתחום הפסיכיאטריה, שאינו הפסיכיאטר המחוזי או סגנו, מתוך רשימה שערך השר לאחר התייעצות עם ראש שירותי בריאות הנפש;

(3) קרימינולוג קליני, בעל ותק של שלוש שנים ובעל ניסיון בהערכת מסוכנות ובעבודה עם נאשמים חולי נפש, מתוך רשימה שערך השר לאחר התייעצות עם ראש שירותי בריאות הנפש.

....

(ד) ועדה מיוחדת תהיה מוסמכת לדון, במקום הוועדה הפסיכיאטרית, בעניינו של מי שהואשם בעבירה על סעיפים 300 או 305 לחוק העונשין, התשל"ז-1977, והוטל עליו צו לפי סעיף 15, ויחולו לעניין זה הוראות סעיפים 25 עד 28, 29 ו-29א, בשינויים המחויבים, ובשינויים כאמור בסעיפים 28 עד 28ד.

11. סעיף 28ב לחוק טיפול בחולי נפש:

נוכחות בדיון בוועדה מיוחדת והשמעת טענות

28ב (א) בא כוח היועץ המשפטי לממשלה יהיה נוכח בדיון של ועדה מיוחדת וישמיע את טענותיו לפניה.

(ב) נפגע עבירה שביקש שתימסר לו הודעה על מועד הדיון בוועדה מיוחדת, כאמור בפרט 9 לתוספת הרביעית של חוק זכויות נפגעי עבירה, יהיה רשאי להביע את עמדתו בכתב לפני הוועדה, ואולם הוא לא יהיה רשאי לעיין במידע רפואי של הנאשם; לעניין זה –

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

"חוק זכויות נפגעי עבירה" – חוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001;
"נפגע עבירה" – כהגדרתו בסעיף 2 לחוק זכויות נפגעי עבירה.

12. סעיף 28 לחוק טיפול בחולי נפש:

סמכויות ועדה מיוחדת

28ג (א) בלי לגרוע מהוראות סעיף 28, בדיון כאמור באותו סעיף מוסמכת ועדה מיוחדת לאשר לחולה חופשות, לתקופה ובתנאים שתקבע, לשחררו מאשפוז, להורות על טיפול מרפאתי, או לשחררו מטיפול מרפאתי, והכול בתנאים שתקבע.

(ב) תנאים לפי סעיף קטן (א) (להלן – תנאי שחרור ופיקוח) –

(1) יוטלו על החולה כדי למנוע סכנה לשלום הציבור על רקע מצבו הנפשי לרבות באמצעות הבטחת הטיפול בו, ויכול שיכללו, בין השאר, חיוב של החולה להתייצב לבדיקה פסיכיאטרית או לקבל טיפול במקום שקבעה הוועדה, או תנאים לעניין מקום מגוריו; בסעיף זה, "תנאים לעניין מקום מגורים" – לרבות הגבלה ממגורים במקום מסוים או בסמוך לו או מגורים במסגרת המתאימה לצרכיו הרפואיים בכל הנוגע למצבו הנפשי, כפי שתקבע הוועדה;

(2) יעמדו בתוקפם לתקופה שתקבע הוועדה ולא תעלה על שנה, ואולם רשאית הוועדה להאריך את התקופה האמורה לתקופות נוספות שכל אחת מהן לא תעלה על שישה חודשים, ובלבד שסך כל התקופות, לרבות תקופת האשפוז או הטיפול המרפאתי, לא יעלה על תקופת האשפוז או הטיפול המרבית כאמור בסעיף 15(ד).

(ג) ועדה מיוחדת תאשר לחולה חופשה לפי סעיף זה, רק אם סברה כי חל שינוי יסודי, בסיסי ורציף, לאורך זמן, במצבו הנפשי של החולה, וכי יש בו – בשים לב לתנאי השחרור והפיקוח – כדי לשלול ברמת ודאות גבוהה את מסוכנותו של הנאשם לשלום הציבור, לאנשים מסוימים או לעצמו.

(ד) לשם קבלת החלטה בדבר שחרור או מתן חופשה לפי סעיף זה, רשאית ועדה מיוחדת להורות למנהל להגיש לה חוות דעת או תכנית לטיפול בחולה ולשיקומו, ובהחלטה לעניין מתן חופשה – גם חוות דעת לגבי הצורך בפיקוח על החולה בתקופת היותו בחופשה ודרכי הפיקוח הנדרשות.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

13. סעיף 28 לחוק טיפול בחולי נפש:

הפרת תנאי שחרור ופיקוח שקבעה ועדה מיוחדת

28 (א) הפר נאשם תנאי מתנאי השחרור והפיקוח שקבעה לגביו ועדה מיוחדת, רשאית הוועדה לשנות או לבטל את תנאי השחרור והפיקוח ואף להורות על אשפוזו של הנאשם אם היא סבורה שלא ניתן להבטיח את הטיפול בו שלא בתנאי אשפוז ושהוא עלול לסכן את זולתו; לא תקבל הוועדה החלטה כאמור, אלא לאחר שקיימה דיון שאליו יוזמנו הנאשם ובא כוחו; לא התייצב הנאשם, רשאית הוועדה להורות על התייצבותו לדיון נוסף, ואם לא התייצב – רשאית היא לקבל החלטה בהעדרו.

(ב) נודע לפסיכיאטר המחוזי כי נאשם הפר תנאי מתנאי השחרור והפיקוח כאמור בסעיף קטן (א), רשאי הוא –

(1) לזמן את הנאשם לבדיקה כפויה מיוחדת מטעמו, אף אם לא התמלאו בנאשם התנאים המנויים בסעיפים 6 או 7, ולהורות על אשפוזו של הנאשם לתקופה שלא תעלה על 48 שעות, אם הדבר דרוש לצורך עריכת הבדיקה, נוכח מצבו הנפשי והסיכוי הצפוי ממנו;

(2) לאשפוזו לתקופה שלא תעלה על 48 שעות, לצורך הבטחת התייצבותו לפני ועדה מיוחדת.

(ג) הפסיכיאטר המחוזי ימסור לוועדה המיוחדת עדכון לגבי פעולות שנקט לפי סעיף קטן (ב).

...

14. סעיף 28 לחוק טיפול בחולי נפש:

עיון חוזר בהחלטות ועדה מיוחדת

28 נאשם או בא כוחו, מנהל או בא כוח היועץ המשפטי לממשלה, רשאי לפנות לוועדה מיוחדת בבקשה לעיון חוזר בהחלטת הוועדה לפי סעיפים 28 או 28ד, אם התגלו עובדות חדשות או שהשתנו הנסיבות; עיון חוזר יכול שיתקיים גם ביוזמתה של ועדה מיוחדת.

חידוש הליכים

15. סעיף 21 לחוק טיפול בחולי נפש:

העמדה לדין לאחר שחרור

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

21. אושפז נאשם על פי צו של בית משפט לפי סעיף 15(א) או נמצא בטיפול מרפאתי על פי צו של בית משפט לפי סעיף 15(א) או על פי החלטת ועדה פסיכיאטרית לפי סעיף 28(ב) והוא שוחרר לאחר מכן לפי סעיף 28(ד), רשאי היועץ המשפטי לממשלה להורות כי הנאשם יועמד לדין על העבירה שבה הואשם.

16. סעיף 21א לחוק טיפול בחולי נפש :

העמדה לדין לפני שחרור מטיפול מרפאתי

21א(א) מצא היועץ המשפטי לממשלה כי אף שנאשם נמצא בטיפול מרפאתי על פי צו של בית משפט לפי סעיף 15(א) או על פי החלטת ועדה פסיכיאטרית לפי סעיף 28(ב), יש יסוד סביר להניח כי הוא מסוגל לעמוד לדין, וכי נסיבות העניין בכללותן מתאימות להעמדתו לדין, רשאי היועץ המשפטי לממשלה לפנות לבית המשפט בבקשה לעיון חוזר בהחלטה כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין מחמת היותו חולה.

(ב) לא יקבע בית המשפט כי נאשם כאמור בסעיף קטן (א) מסוגל לעמוד לדין, אלא לאחר קבלת חוות דעת פסיכיאטרית, ויחולו לעניין זה הוראות סעיף 15(ג), לפי העניין.

(ג) על החלטה של בית משפט לפי סעיף קטן (א) ניתן לערור לבית משפט שלערעור ויחולו הוראות סעיף 15(ו).

(ד) הועמד נאשם לדין לפי סעיף זה, ישוחרר מהטיפול המרפאתי; על נאשם ששוחרר כאמור והוגשה לגביו בקשה לפי חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996 (להלן – חוק המעצרים) יחולו הוראות סעיף 48(א)(7) לחוק האמור.

הנחיות פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 14.27 – חשוד או נאשם חולה נפש	
ט"ו כסלו תשפ"ה, 16 דצמבר 2024	

נספח ב'

נקבע כי הנאשם אינו כשיר לעמוד לדין	נקבע כי חל הסייג שבסעיף 34ח' לחוק העונשין	
תוצאת הקביעה	הפסקת הליכים (לפי סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי).	זיכוי.
מקור הסמכות למתן צו אשפוז או צו לטיפול מרפאתי כפוי	סעיף 15(א) לחוק טיפול בחולי נפש.	סעיף 15(ב) לחוק טיפול בחולי נפש.
תנאים מקדימים להוצאת צו אשפוז או צו לטיפול מרפאתי	נקבע שיש ראיות לכאורה לכך שהנאשם עשה את מעשה העבירה בו הואשם, או שעשה מעשה עבירה אחר המבוסס על אותן עובדות או על עובדות דומות לעובדות שבכתב האישום.	1. הנאשם עדין חולה. 2. נקבע כי הנאשם עשה את מעשה העבירה שבו הואשם.
האם לבית המשפט יש שיקול דעת בהוצאת הצו ככל שהתמלאו התנאים המקדימים?	לבית המשפט יש שיקול דעת – בית המשפט רשאי להוציא צו אשפוז או צו לטיפול מרפאתי כפוי.	בהתקיים התנאים המקדימים, אין לבית המשפט שיקול דעת ועליו לצוות על אשפוז או על טיפול מרפאתי כפוי.